

הסיסים מבשרי האביב

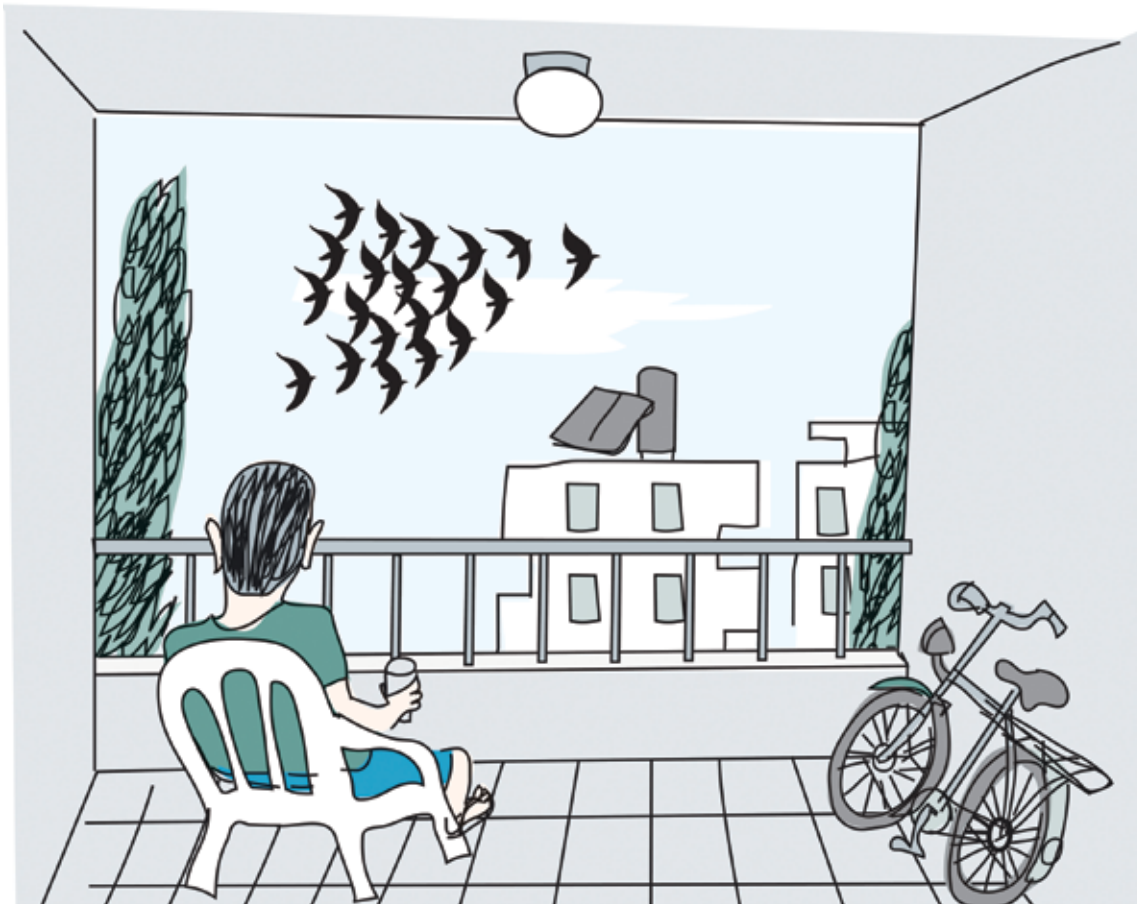

סיס החומות על רקע בית שף - מרכז המבקרים הרצילינבלום, תל אביב (ציור: טוביה קורץ)

SAMIS
FOUNDATION

איור: עמוס בידרמן

בן אדם מכיר שנים ציפור ובכל זאת עדיין מופתע ממנה

עלי מוהר

פזמונאי, אוהב טבע, חובב ציפורים ומעריץ מושבע של הסיסים

"סנונית אחת לא מביאה את האביב, סיס אחד כן, זה ההבדל הגדול ביניהם, מעטים יודעים זאת. הסנונית נשית יותר, בטנה לבנה, כחול חום שחור וצהוב משחקים על כנפיה, קווי המתאר של גופה מעוגלים יותר, זנבה השסוע כזנב הסיס, ארוך ממנו הרבה ועל כן הדור יותר, ככנפות מעיל ערב. הסנוניות מביאות את האביב לכפרים הערביים שליד התבור, למתבנים, לאסמים ולרפתות בגניגר, גבת ומשמר העמק, וכמובן לטבריה, שעל חופה הן אוהבות להנמיך טוס ולהחליק במעופן על פני הכנרת. לידן נראה הסיס כבוהמי עירוני מובהק. תמיד בשחור הוא חולף כרוח מעל הגגות ובין הקומות העליונות של בתי העיר, חופשי כרווק מושבע. הוא אף מפגין לראווה את חירותו בשורה של שינויי כיוון מפתיעים, וירטואוזיים, המתבצעים בניד כנפיים בלבד, כיאה לאמן תעופה מן המעלה הראשונה... המ, אומר אז לעצמו חובב הסיסים המושבע, בנסותו להעלים התרגשות לא יאה אך לא נכבשת, שחצייה חדווה על בוא האביב וחצייה צער על הסתלקותו הסופית של החורף, שמעתה לא תאחר לבוא. נראה שהם הקדימו השנה, הוא אומר, אך בו בזמן הוא נזכר שמידי שנה יתגלו הראשונים שבהם מוקדם מכפי שציפה, הסיסים תמיד מצליחים להפתיע."

עיתון "העיר" 17.03.2005
מהנעשה בעירנו

הסיסים מבשרי האביב

רחוב מלצ'ט, תל אביב. הסיס היא ציפור "עירונית" שמוסיפה גוון ייחודי לאתרי המורשת בעיר (צילום: אליאס אלי)

אילן גולדשטיין, אמנון האן, יוסי לשם, דן אלון, גיא סלעי

תוכן העניינים

1	מבוא.....	3
2	ברכות.....	4
3	איזו מין ציפור מדהימה.....	6
4	פותרים את מצוקת הדיור (של הסיסים).....	9
5	קינון ישיר מבית שיף.....	12
6	תל אביב "העיר הלבנה" - אתר מורשת עולמי, שרונה והקריה על שם רבין, אתרי שימור ייחודיים.....	14
7	מחזירים את הסיסים לקריה ולשרונה.....	20
8	מקבלים את פני הסיסים בכותל המערבי.....	24
9	חדר מיון לסיסים.....	26
10	נפרדים מהסיסים בבניין עזורי אקוטאור.....	30
11	הסיסים הם סיפור בינלאומי.....	32
12	"מגדלי קינון" לסיסים, שילוב של שמירת טבע, ארכיטקטורה ומחקר.....	37
13	אתרי אינטרנט בנושא הסיסים, ומערכי שיעור.....	42
14	Abstract.....	44

"...גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותר וסיס ועגור שָמרו את עת באָנה..."

ירמיהו ח', ז'

1 | מבוא

כבר הנביא ירמיהו התפעל מהדיוק הרב בהופעתן של הציפורים הנודדות בשמי ארץ הקודש, ובחר בחסידה, בסיס ובעגור כציפורים מייצגות לתופעה הייחודית. ואכן הסיסים מגיעים שנה אחר שנה כמעט באותו היום חזרה מאפריקה לאתרי קינונם בישראל.

לכאורה, נתן לתהות, במה זכה סיס החומות, שלכבודו הפקנו חוברת ייחודית, כשבִּישראל ניתן לצפות ב-540 מיני ציפורים שונות? ומדוע בחר הרמטכ"ל רב אלוף גדי איזנקוט לשחרר סיס חומות אל הטבע בקרית רבין, בתל אביב ב-1.6.2015 באמצעו של התרגיל הצה"לי הגדול ביותר, יחד עם 12 אלופי המטה הכללי?

ואם כבר בחרנו להפיק חוברת על ציפור אחת, מדוע בחרנו דווקא בציפור חדגונית בגוויי שחור-אפור, כשבִּישראל נבחרה הדוכיפת כציפור הלאומית של ארצנו, והשרקרק למשל היא ציפור צבעונית ומרהיבה בלי כל השוואה.

התשובה היא פשוטה: סיס החומות מצליח לרתק את דמיונם של חובבי טבע וציפורים בכל רחבי העולם עקב תכונותיו יוצאות הדופן:

- הסיסים נמנים על המעופפים הטובים ביותר בטבע ומהירותם מגיעה ל-120 קמ"ש. • הצעירים מבליים 3 שנים רצופות באוויר מבלי לנחות אפילו פעם אחת... כן, כן, 3 שנים! • הם אוכלים, הם ישנים והם אפילו מזדווגים - הכל באוויר. • מושבת הקינון הוותיקה ביותר בעולם נמצאת בין סלעי הכותל המערבי. • מזונם העיקרי הוא חרקים מעופפים ולכן הם נחשבים למדביר ביולוגי יעיל וידידותי. • מספרם יורד באופן משמעותי והם נמצאים ברשימת המינים "בסיכון".

אך הנושא הנוסף שכה ריתק אותנו לסיסי החומות, הוא הקשר של הסיסים למעונות האדם: הוא מקנן בצריחי מסגדים, כנסיות ומבנים רבים, מראשית הקמתה של העיר תל אביב. עקב הבניה המודרנית, התמעטו אתרי קינונם כמעט למחצית, וביכולתנו לסייע לציפור המקסימה, המשייטת בין בתי הכרך במהירות עצומה, תוך השמעת קולות גבוהים ורמיים, לכידת חרקים בתעופה, "בריקוד", שמרחיב את לב תושבי העיר, שהטבע כה חסר להם.

הם נקראים גם "ציפור מאה הימים" - הבאה לישראל, מקננת תוך 3 חודשים, ומיד שבה לאפריקה.

הסיסים הצליחו לחבר בין גורמים רבים וטובים שהתגייסו להכירם מקרוב, לדאוג לשמור עליהם, ולחנך דור חדש של תלמידים, חיילים ואזרחים, ש"הטבע העירוני" הוא החלון לטבע הרחב. סיס החומות הפך גם לסמל חשיבות השימור בתל אביב העיר הלבנה, אתר מורשת עולמית בשרונה, בדרום תל אביב, ובערים נוספות בישראל.

הסיס מציג לכולנו את הקשר הייחודי בין החשיבות לשימור אתרי המורשת לבין עולם החי והצומח, המהווים מקשה אחת.

בעזרת הסיסים חברו עיריית תל אביב עם החברה להגנת הטבע, קרן הדוכיפת, עמותת ידדי הסיסים, צה"ל באמצעות "צבא ההגנה לטבע", חברת חשמל, המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ורשות הטבע והגנים.

אנו מקווים שבשנים הקרובות המיזם הייחודי של הסיסים יורחב לכל ערי ישראל, יתחבר ל"ערים תאומות" כמו פרנקפורט בגרמניה ואחרות, וימשיך להרחיב את לבנו 100 ימים בשנה בעוף שכה מסמל את החופש, התעופה ושימור הטבע.

תודה מיוחדת לסורל ריטר על הפקת החוברת, לבועז דקל על הדפסת החוברת במסגרת "ספריית יהודה דקל" ולסטודיו בילט על העבודה המקצועית.

קריאה מהנה,

אילן גולדשטיין, יוסי לשם, אמנון האן, דן אלון וגיא סלעי

2 | ברכות

רון חולדאי - ראש עיריית תל אביב-יפו

תל אביב הוכרזה ע"י אונסק"ו בשנת 2003 כאתר מורשת עולמי, כ"עיר הלבנה" בזכות עושר הבניה בסגנון הבאוהאוס. המבנים לשימור מהווים גם משכן משמעותי לטבע העירוני בכלל, ולסיסי החומות בפרט. עיריית תל אביב-יפו תומכת מספר שנים בקידום הקשר בין התלמידים לעולם החי והצומח העירוני. הסיס מהווה "ציפור דגל" לחיזוק קשר יחודי זה. ברצוני לברך על השילוב בין צה"ל, תושבי תל אביב ובעיקר עם בני הנוער להידוק הקשר בין מורשתה של תל אביב לתושביה.

אלוף קובי ברק - ראש אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה (אט"ל) בצה"ל

צה"ל נכנס לשנה השלישית להפעלת המיזם "צה"ל שומר סביבה". עשרים וארבעה מפקדים בכירים מובילים עם חייליהם מיזמים התורמים באופן משמעותי לשמירת הטבע והסביבה במדינתנו. המיזם לשיקום אוכלוסיית הסיסים בבסיס הקריה בתל אביב, שבו נבנו עשרות תיבות קינון מהסבתן של ארגזי תחמושת לתיבות קינון, מהווה דוגמא למיזם יחידתי של חיילי בסיס התחמושת בנמרה. צבא הגנה לישראל מנן על ריבונותה של ישראל אך גם מחויב להגנה על משאביה. הפרויקט ימשיך ויתרחב ונושא זה של הגנת הסביבה יהיה חלק חשוב בתפקידי צה"ל ופעולתו לאורך השנים.

אלוף (מיל') יפתח רון-טל - יו"ר חברת החשמל

זה עשור וחצי חברת החשמל בישראל, בשיתוף עם החברה להגנת הטבע ורשות הטבע והגנים שותפה בפעילות מגוונת ונרחבת לשימורם של הנשרים והדורסים בישראל תחת הכותרת "פורשים כנף על הנשרים". חברת החשמל בישראל גם שותפה במגוון פעילויות שימור של אתרי מורשת בישראל כמו מבני ההנהלה (מאז 1968!) אתר חפצי בה ליד חדרה ועוד. לפעילות של "צבא הגנה לטבע - מפקדים לוקחים אחריות על סביבתם" יש ערך חינוכי יוצא דופן. כגוף כלכלי מוביל בישראל, החלטנו להיות שותפים מובילים גם במיזם שיקום קינוני הסיסים בקריה, יחד עם קציני וחיילי צה"ל כדגם, שאני מקווה, כי יורחב בעתיד ויהווה דוגמה לגורמים כלכליים נוספים במשק.

אלוף (מיל') דורון אלמוג - יו"ר קרן הדוכיפת

קרן הדוכיפת הוקמה לפני 4 שנים בחברה להגנת הטבע בהובלתם ובמימונם של רחלי ומשה ינאי ותורמים נוספים. הקרן מובילה זה 4 שנים כ-40 מיזמים בהיבטי חינוך, שמירת טבע, שיתוף פעולה עם ירדנים ופולסטינאים ושימור הציפורים בכלל, והסיסים בפרט בתל אביב ובישראל. כיו"ר קרן הדוכיפת, שגם מממנת את פעילות "צבא הגנה לטבע", אני גאה על כך, שהסיסים נבחרו כ"מין דגל" שמחבר בין חיילי צה"ל בקריה, לבני נוער בתל אביב והשיקום של קיני הסיסים. צה"ל כ"צבא העם" נותן דוגמה מובילה גם בשימור הטבע והנוף היא ייחודית, ובעלת משמעות יוצאת דופן.

אדריכל סעדיה מנדל - יו"ר המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

המועצה לשימור אתרים מראשית ההתיישבות הפכה בשני העשורים האחרונים לגוף פעיל שהצליח לשמר עשרות אתרי מורשת שעמדו בפני הרס מוחלט, לקדם פעילות חינוכית בכל שכבות הציבור ממקבלי החלטות ועד לתלמידי בית ספר. ראש הממשלה הוביל מהלך משמעותי במימון הפעילות, כתכנית לאומית, ולשמחתי במיזם המשותף עם הסיסים אנו שותפים למהלך יוצא דופן בחשיבותו היוצר חיבור בין מורשת הבניה למורשת החי, הקשורים זה בזה. אתר שרונה והקריה הצבאית בתל אביב מהווים דגם לחיקוי ברחבי ישראל ובעולם.

חיים (גי'ומס) אורון - יו"ר החברה להגנת הטבע

קרן הדוכיפת פועלת תחת כנפיה של החברה להגנת הטבע, הגוף הציבורי הגדול בישראל הפועל ללא לאות זה 63 שנים לשימור על טבע ארצנו הייחודי, על מורשת החי, הצומח, הנוף והסביבה הן בשטחים הפתוחים והן בלב הערים. אנו גאים שהמיזם שלפנינו צמח מתוך החברה להגנת הטבע עם שותפים כה מכובדים, ומקווים שהוא יהווה דגם לחיקוי בכל ערי ישראל. השיתוף עם מפקדי צה"ל בשימור הטבע הנוף והסביבה הוא מיזם פורץ דרך, שאני מקווה שימריא לאופקים חדשים כמו הסיסים "מלכי השחקים".

נפתלי אלימלך - יו"ר מליאת רשות הטבע והגנים

רשות הטבע והגנים, הינה הגוף ממשלתי הממונה על פי חוק, על שמירת הטבע הנוף והמורשת, ובכלל זה על "חוק להגנת חיות הבר". כמי שעומד בראש מליאת רשות הטבע והגנים, אני חווה מקרוב ובתדירות גבוהה את עבודתם הרבה והמסורה של עובדי רשות הטבע והגנים לשמירת החי, הצומח, הנוף והמורשת במדינת ישראל. מאות העובדים ברשות, שומרים בנאמנות על הנכסים וערכי הטבע בשמורות ובגנים הלאומיים גם לדורות הבאים. הסיסים, מין ייחודי, שמגיע לקנן בתל אביב בסוף פברואר, למספר שבועות ושב לאפריקה. מצער, שבעשרות השנים האחרונות, פחתה אוכלוסייתם, בגין הצפת הארץ בבנייה מודרנית, אשר כתוצאה מכך, הלך וגדל החוסר במקומות קינון בעבורם - שימורן של הסיסים והשבתן לקינון בערים בכלל ובתל אביב בפרט, מהווה בעבורנו ובעבור כל מי שאכפת מהטבע והחי שלנו, משימה ייחודית וחשובה.

3 | איזו מין ציפור מדהימה!

עכשיו, אחרי הנתונים המרשימים שהצגנו כאן, בואו נעשה היכרות מעמיקה יותר עם הציפור המדהימה הזו.

הסיסים, או בשמם המלא סיסי החומות (באנגלית: Common Swift ובלטינית: *Apus apus*) הם עופות נודדים המקייצים בישראל, מופלאים ומיוחדים במינם, המבלים את רוב חייהם באוויר. צבעם שחור וגופם צר (3 ס"מ) וקצר (כ-16 ס"מ). כנפיהם צרות וארוכות וזנבם ממוזלג. מוטת הכנפיים של הסיס היא כ-42 ס"מ וצורתן חרמשית. משקלם נע בין 35 ל-45 גרם. רק לצורך ההמחשה, משקלו של המכשיר הסלולרי שלכם הוא כ-150 גרם.

את מרבית זמנם יבלו הסיסים בשמי דרום יבשת אפריקה (בעיקר בשמי טנזניה וקונגו) בטיסה בלבד ולא ינחתו כלל. את הנדידה צפונה הם יחלו עם תחילת עונת האביב של מקום היעד אליו יגיעו לקיבון. לישראל יגיעו בסוף פברואר, אל מדינות אירופה יגיעו באפריל ואל סקנדינביה במאי. מחזור הקיבון אורך כשלושה חודשיים ומכאן אחד הכינויים של הסיס "ציפור 100 הימים". במהלך תקופה זו יצליחו הסיסים לגדל בין גוזל אחד לשלושה.

כדי להבין על מה כל המהומה, מדוע זוכה סיס החומות לחוברת שלמה שעוסקת אך ורק בו ומדוע יש כזו התגייסות למענו, הנה כמה עובדות:

- עם מהירות תעופה העולה על 120 קמ"ש, זו אחת הציפורים המהירות בטבע.
- מרגע שיצא הגוזל שבגר לראשונה את הקן, היא מבלה 2-3 שנים רצופות באוויר מבלי לנחות אפילו פעם אחת (כן! כן!).
- הסיסים אוכלים, ישנים, שותים ואפילו מזדווגים באוויר.
- מושבת הקיבון העתיקה ביותר שידועה בעולם נמצאת בין אבני הכותל המערבי.
- בתקופת הקיבון הם צדים עד 20,000 חרקים ביום.
- במהלך חייה תעוף הציפור כ-3 מיליון ק"מ - כמו לטוס לירח הלך ושוב 4 פעמים.
- בעת נדידה הסיס גומע מרחק של כ-750 ק"מ ביום.

סיס שותה תוך כדי תעופה מעל מקור מים (צילום: מארק גייט)

סיס חומות בתעופה אל קינו, כשגחונו תפוח מ"בולוס" של כ-1,500 חרקים לגוזליו הרעבים (צילום: דייד מורטון)

הסיסים השכילו להפוך את הבתים הישנים למקומות הקינון שלהם כשהם נכנסים למרווחים בארגזי הרוח של גגות הרעפים ואל בתי תריסי הגלילה המרווחים.

"בולוס" - צבר מזון שהסיס מביא לגוזליו בקן (צילום: קלאוס רוגל)

המבנה המופלא של הסיסים מאפשר להם לעוף במהירויות עצומות וללא הפסק. בטיסה "שרה ואופקית" יגיעו ל-120 קמ"ש ובצלילות תמרוני הלהטוטים, אף מעבר לכך. מזונם הוא חרקים מעופפים, יתושים וחרקים מעופפים קטנים, שאותם הם צדים תוך מעוף כשפיהם פעור. מפתח מקורם רחב מאוד ובשתי קצותיו זיפים המאפשרים לסיס ללכוד את החרקים כמו "רשת צייד מעופפת". בתקופת הקינון יצוד כל סיס שהוא הורה מקנן כ-20,000 חרקים ביום. המספר העצום הזה הופך את הסיס למדביר ביולוגי מושלם.

בשל הסתגלותם לתעופה והבילוי הכמעט מתמיד באוויר, התנוונו רגליהם והם אינם מסוגלים לעמוד עליהן ובוודאי שלא לנתר ולהמריא בעזרתן. כתוצאה מכך, ובשל מבנה כנפיהם הצרות והארוכות, אתרי הקינון שלהם חייבים להיות במקומות גבוהים ובקירות אנכיים, וזאת מאחר ובעת ההמראה הם נופלים ומפסידים גובה בכדי לצבור את המהירות המינימאלית הדרושה להם לעילוי ולהיגוי.

סיסים מזדווגים באוויר (צילום: אמיר בן דב)

לאנשים שהוא מכיר על הציפור המדהימה. להפנות את תשומת ליבם. להציע לאנשים להרים את הראש בשעות הבוקר ואחר הצהרים בשעה שהסיסים מבצעים את מופעי האקרובטיקה המדהימים שלהם.

דבר נוסף הוא לקחת בחשבון שכאשר הורסים או משפצים בנין חדש, יש דיירים שצריך לדאוג להם וזה לא יקר ולא מסובך. את השאר יעשו הסיסים בעצמם - אנחנו צריכים רק לא להפריע.

למעשה, אפשר לומר שזוהי אחת מחיות הבר היחידות שאימצו את בני האדם, ומזה אלפי שנים שהיא מקננת במבנים שלנו ובסמיכות צמודה אלינו וללא חשש.

בכל שנה, עם תחילת האביב, הם מגיעים אלינו וחוזרים אל אותם הקינים, ובאותו השבוע בדיוק, על מנת לגדל את דור העתיד שלהם. הם נאמנים זוגית ומקננים במושבות קינן. סיס החומות יכול לחיות עד גיל 30.

מרגע יציאת הגוזל המתבגר אל טיסת הבכורה ועד שישבו וינחת בקן משל עצמו, יחלפו כ-3 שנים אותן יבלה אך ורק באוויר.

ואולם, בשל תנופת הבנייה והשיפוצים העוברים על מרכזי הערים בארץ ובעולם, והשימוש בטכנולוגיות הבנייה המודרניות החלקות והאטומות של מבני בטון וזכוכית, מאבדים הסיסים את מקומות הקינן שלהם ומספרם יורד באופן מהיר.

מחקר בן 10 שנים שהתפרסם באנגליה בשנת 2009 העלה שמספרם ירד ב-47% והם נכנסו מיידית לרשימה האדומה של אמבר ו"זכו" להגדרה של מין בסיכון קיומי שיש לשמר. בידיו של כל אחד לפעול לשימור הסיסים כחלק מנוף חיינו. ראשית, לספר

מסלול נדידה בן 22,500 ק"מ של סיס חומות מקיימברידג', אנגליה, לאפריקה וחזרה

סיס בתעופה (צילום: תום לינדרוס)

4 | פותרים את מצוקת הדיור (של הסיסים)

תיבות קינון שהוסבו מתיבות תחמושת בבית ספר (צילום: אמנון האן)

לנו במתנה את תיבות התחמושת, וכך יצאנו לדרך", כשמיחזור תיבות הקינון מארגזי תחמושת מהווה ורסיה מודרנית לפסוק של הנביא ישעיהו "וְכִפְתָּהוּ חֶרְבוֹתָם לְאֵתִים, וְחֵיָתוֹתֵיהֶם לְמִצְרֹת" (ישעיהו ב', ד').

בשנת 2008, זכה המיזם החינוכי של התקנת התיבות בבית הספר בפרס קרן פורד ופרסום הפרויקט הביא להתעניינות גדולה ואנשים פרטיים החלו פונים ומבקשים שגם אצלם יותקן "צימר" לזוגות סיסים המחפשים בית. נקודת הצינון הבאה הייתה שיתוף הפעולה עם החברה להגנת הטבע וקרן הדוכיפת. עם הכרזת אונסק"ו על העיר הלבנה תל אביב כאתר מורשת עולמי, הכריזה עיריית תל אביב-יפו על תוכנית שימור מבנים בעיר ובשיתוף פעולה של עמותת ידידי הסיסים והחברה להגנת הטבע, הוגשה לעירייה תוכנית להתקנת תאי קינון בעיר ולשימור קיני הסיסים במבנים לשימור.

בעירייה אהבו את הרעיון, שהתאים לערכי השמירה על הטבע העירוני, ואישרו תקציב להתקנת תאי קינון ב-4 בתי ספר בעיר. אלא שעכשיו היה מדובר על פרויקט בעל אופי ארכיטקטוני וארגזי

מארגזי תחמושת דרך מבנים לשימור ועד פתרונות מוכנים לבניה חדשה

מצוקת דיור, אינה רק נחלתם של זוגות צעירים בישראל. מדי שנה, יותר ויותר זוגות סיסים מתקשים למצוא מקום לקנן בו ולגדל גוזלים. הסיבה לכך נעוצה בבניה מודרנית שהיא אטומה ואין בה חרכים ופתחים. סיבה נוספת היא בשיפוצים הנעשים בבתים ישנים, שסוגרים את החרכים שהיו. והרי הדרישות של הסיסים לבית אינן מופרזות. כל מה שהם זקוקים לו הוא פתח של כמה סנטימטרים וחלל קטן בו יוכלו הגוזלים לפרוש את כנפיהם. אפילו לאור הם אינם זקוקים. מצוקת הדיור של הסיסים הביאה לירידה חדה במספרם ולכן החלה היוזמה של עמותת ידידי הסיסים וקרן הדוכיפת בחברה להגנת הטבע, בהתקנת תאי קינון עבורם.

בשנת 2007 הותקנו תאי הקינון הראשונים בבית ספר כצנלסון בגבעתיים. זה היה ניסיון ראשון. משאבים רבים לא היו וגם ניסיון בהתקנתם לא היה. אמנון האן, הרוח החיה מאחורי הפרויקט מספר על הרעיון: "חיפשתי קופסא שאפשר להשתמש בה ואז ראיתי בתחנת כיבוי אש, שמשתמשים בארגז תחמושת כארגז עבודה. היו לפתרון זה מספר יתרונות: העץ מטופל ואינו מתכלה, החלל בארגז גדול מספיק כדי להכיל 3 תאי קינון, שהרי הסיסים מקננים במושבות ולא פחות חשוב - זה כבר מוכן. פניתי למחלקת השווק של התעשייה הצבאית, ואיש יקר בשם שמעון תדהר, העניק

לבנה חלולה מאיטונג עם המידות 20x20x40 ס"מ כמידות בלוק בנייה רגיל. הצילום הוא על בלוק בניה סטנדרטי (צילום: אמנון האן)

כחלק מהניסיון להטמיע את תאי הקינון בתוך בתים קיימים, עלתה יוזמה שתאפשר שילוב תאי קינון גם בבניה חדשה. לצורך כך פותח פתרון מתוך אלמנטים קיימים של חברות ביניהן איטונג ואקרשטיין.

רוח גבית להתקנת תאי קינון בבניה חדשה מהווה תקן הבניה הירוקה 5281 המקנה ניקוד לשילוב תאי קינון של ציפורים במידה ובסביבת האתר היה קינון ציפורים אלה בעבר. התקן החדש אומץ ב-15 הערים המובילות ("פורום ה-15").

מאז ארגז התחמושת חלו התפתחויות רבות ונפתחו אפשרויות רבות שמאפשרות לתת פתרון לירידה במספר הסיסים. כיום, למעשה אין כל סיבה שלא לשלב בכל בנין תאי קינון. בפני האדריכל עומדות אופציות מחומרים שונים ובמפרטים מדויקים שמאפשרים לשלב זאת כחלק מהתוכנית בין אם בבניה חדשה ובין אם בשימור.

התחמושת כבר לא יכולה למלא את המשימה. נדרש תכנון מחדש של התיבות באופן שגם יתן פתרון מיטבי כתא קינון וגם יעמוד בסטנדרטים המחמירים של שימור בניינים.

אמנון האן יצר קשר עם מומחים לסיסים מרחבי העולם שסייעו בדרך לתכנון ועיצוב תא קינון אידאלי: חומר מבודד ועמיד לאורך זמן, חור כניסה במידה שלא יאפשר לציפורים אחרות לפלוש לתא הקינון, ופתרונות שיאפשרו לשלב את התיבה בקוי המתאר של הבנין והתאמת חומרי חיפוי בצבעים וטקסטורה של הבנין.

נדבך נוסף הוא האספקט החינוכי שהיה צריך לקחתו בחשבון. התיבות בבתי הספר הן חלק מתוכנית חינוך, כך שצריך היה לאפשר גישה לצורך טיפול, מעקב וגם ניקוי לאחר עזיבתן של הציפורים. חלק מהתיבות תוכננו כך, שניתן לשלב תאורה והתקנת מצלמות לצורך מעקב. הפרויקט הוכרז כהצלחה ומדי שנה גדל הביקוש ומתרחב גם לערים אחרות ביניהן הרצליה ובני ברק.

תיבת קינון שמוחזרה מארגז תחמושת ונתפסה על ידי הסיסים המקננים (צילום: אמנון האן)

סיס נכנס לתיבת קינון שמוחזרה מארגז תחמושת (צילום: ניר כפרי)

תיבות הקינון על גג בית שיף במוזיאון "הרצליינבלום" מארגזי תחמושת שהוענקו ע"י התעשייה הצבאית (צילום: אמנון האן)

5 | קינון ישיר מבית שיף

הופקו חולצות סיסים שחולקו לתלמידים ב-10 בתי ספר ולמבקרים בבית שיף במיזם המשותף עם בנק דיסקונט (צילום: אמנון האן)

בפינת הרחובות הרצל ולילינבלום, נמצא בנין לשימור שנבנה בשנת 1909. זוהי חלקה בה זכתה משפחת פרנק בהגרת המגרשים לאחוזת בית, שלימים הפכה לעיר תל אביב. בתחילה היה הבית בן קומה אחת, ובשנת 1924 נוספו שתי קומות והוא זכה לשם "בית שיף" על שם המשפחה החדשה שהחלה לגור בו. בשנת 2006 החל תהליך שימור של הבית, כחלק מתכנית השימור של עיריית תל אביב-יפו ומחויבותו של בנק דיסקונט במסגרת הקמת מגדל המשרדים לשימוש ההנהלה הראשית שלו. את בית שיף, הוחלט להפוך למוזיאון בנקאות ונוסטלגיה תל אביבית, ולקרוא לו "הרצלילינבלום". במקביל, באותה תקופה בוצע במבנה סקר של החברה להגנת הטבע ועמותת ידידי הסיסים, והתגלה שבבנין,

בנק דיסקונט שבנה את משרדיו הגבוהים (מאחור) התחייב לעיריית תל אביב לשפץ את בית שיף והפך אותו למוזיאון לבנקאות ונוסטלגיה תל אביבית, ובו הותקנו מצלמת אולייין בקו שבאחד מבתי התריס. כ-40,000 איש מבקרים מדי שנה במבנה הייחודי (צילום: אמנון האן)

קן הסיס בבית שיף, ממנה משדרת מצלמת אונליין (צילום: אמנון האן)

הופק סרט המוקרן בפני המבקרים במוזיאון החקלאות, אליו מגיעים כ-4,000 מבקרים בשנה. עם השנים היו לא מעט דרמות בשידור צפייה בתהליך ההטלה בשידור חי - ביצים שנפלו מחוץ לקן, בן זוג שלא הגיע, גוזלים שיצאו אל מעופם הראשון ועוד ועוד, אבל זהו חלק מהטבע חלק מהחיים.

הפרויקט הביא למודעות אדריכלי השימור והציבור ככלל את העובדה, ששימור מבנה הוא הרבה מעבר לחומרים, ומחייב לקחת בחשבון את כל בעלי החיים שזהו ביתם - אנשים וציפורים כאחד.

להלן מספר קישורים:

קטע ממצלמת אונליין:

https://www.youtube.com/watch?v=xLL3Dd_LxTI

אירוע סיסים בת"א:

<http://www.youtube.com/watch?v=YXqH5wiGf74>

אירוע סיסים בכותל:

<https://www.youtube.com/watch?v=kfZpyHdL5ns&feature=youtu.be>

בית שיף, ישנם קיני סיסים בארגזים של תריסי הגלילה. יש לציין, שאזור דרום תל אביב חביב ביותר על הסיסים. זו הייתה שעת רצון שבה חברו יחד עיריית תל אביב-יפו, מחלקת השימור של העירייה, בנק דיסקונט, החברה להגנת הטבע ועמותת ידידי הסיסים. הודות להתגייסות כל הגורמים ובמימון בנק דיסקונט, ניתן היה לא רק לשמר את הקינים במקום, אלא גם להניח תשתית כבלי תקשורת ולהתקין בקינים מצלמות, כך שניתן יהיה לצפות בנעשה בתוך הקינים בשידור חי ברשת. הדרישות והקפדנות בעבודות השימור, דרשו פתרונות יצירתיים ומקצועיים ברמה גבוהה.

התוצאה הייתה גם קינים בארגזי התריסים וגם תאי קינון נוספים בחלקו העליון של הבנין. מאז הסתיים הפרויקט, אלפי מבקרים נכנסים לצפות בשידור חי בתהליך הקינון של הסיסים באתר החברה להגנת הטבע: <http://www.birds.org.il/he/index.aspx> ובאתר עמותת ידידי הסיסים, מההטלה ועד עזיבת הגוזלים את הקן. לאתר נכנסו מבתי ספר רבים בתל אביב וברחבי הארץ, וכן חובבי סיסים מכל רחבי העולם. אורגנו סיורים לקהל הרחב, לתלמידים מתל אביב, על ידי קרן הדוכיפת ועמותת ידידי הסיסים.

6 | תל אביב "העיר הלבנה" - אתר מורשת עולמי, שרונה והקריה על שם רבין, אתרי שימור ייחודיים

כתב: עופר רגב

שרונה ממעוף הציפור

"לְמִטָּה בְּנֵי-דָן, לְמִשְׁפַּחְתָּם יֵצֵא הַגּוֹרֵל הַשְּׂבִיעִי... וְמִי הִירְקוֹן וְהִרְקוֹן; עַם-הַגְּבּוּל מוֹל יִפוּ." (יהושע י"ט 46)

יהושע בן נון, שחילק את ארץ ישראל בין השבטים, התווה את תחום נחלת שבט דן באמצעות נהר הירקון והנהר רקון שנקרא כיום נחל איילון. מרחב זה ידוע כיום בשם גוש דן.

משך דורות רבים, היו מרחבי החולות וגבעות הכורכר שמול העיר יפו שוממים מאין יושב. דרכים חרצו בהם נתיבים שהובילו מיפו ואליה. אחת מאותן דרכים יצאה מיפו ועברה ממערב לאפיק נחל איילון. במפות ישנות היא מסומנת בשם "דרך שכס". כיום נקרא

הרחוב על שם ראש הממשלה מנחם בגין ויש עדיין רבים הזוכרים את השם הקודם "דרך פתח תקוה". על גבעת כורכר, ממערב לדרך זו, קמה בשנת 1871 המושבה הגרמנית שרונה שעברה במרוצת הדורות תהפוכות רבות עד אשר שומרו בתיה ומרקמה ההיסטורי. שרונה נחשבת כסמל וביטוי לאופן בו מימשה העיר תל אביב את ערכי השימור בהיבט האדריכלי, הנופי והסביבתי.

שימור (באיחור)

באביב 1909 החלה להבנות מצפון ליפו שכונה מודרנית. היא נקראה כשם התרגום העברי לספר "אלטנולנד" שחיבר מחולל התנועה הציונית ד"ר בנימין זאב הרצל.

העיר תל אביב-יפו מציעה מגוון עשיר ונדיר של סגנונות בניה ארכיטקטוניים; החל בבתיים העתיקים של יפו, דרך בתי הטמפלרים, המשך בנווה צדק שהוקמה בסוף המאה ה-19, ועד לסגנון האקלקטי שמאפיין את הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לנווה צדק, וכמובן הסגנון הבינלאומי של העיר הלבנה שהוכרה על ידי אונסק"ו כאתר מורשת תרבות עולמי. אם לשפוט על פי הרגלי הקינון של הסיסים, הם אוהבים את כל הסגנונות. בכל אחד מסגנונות הבניה, מוצאים הסיסים חרך להכנס בו ולגדל את גוזליהם.

במסגרת מגמת השימור בתל אביב-יפו, קיבלה העירייה החלטה שהשימור מחייב לא רק את המבנה אלא גם את החי והצומח, כחלק אינטגרלי של הפרויקט.

שילוב תיבות קינון בבנייה חדשה (צילום: אמנון האן)

שילוב תיבות קינון בבנייה חדשה (צילום: אמנון האן)

המשמעויות ולבנות תחתיו גורד שחקים. המחאה הציבורית בעקבות הרס הגימנסיה חוללה רושם רק בדיעבד. נדרשו שנות דור עד אשר החליטה ועדת החינוך של הכנסת להטיל על החברה להגנת הטבע את הקמתה וריכוזה של מועצה לשימור אתרים. החלטה זו נומקה בכך שהחברה שהצליחה להוביל את המפעל החינוכי של שמירת פרחי הבר, תצליח גם במשימה זו. המועצה כללה מומחים לחקר תולדות ארץ-ישראל, אדריכלים, אנשי רוח ופעילי ציבור. היא נוהלה על ידי יוסי פלדמן שהקים את בית ספר שדה הראשון בעין גדי, והוביל יוזמות כמו מפעל סימון השבילים והפקת האנציקלופדיה של החי והצומח.

כחלק מיצירת גופי המועצה נקבע לה סמל שעוצב על פי מתאר החזית של גימנסיה הרצליה.

על שם הרצל נקרא גם הרחוב הראשי בשכונה והמוסד המרכזי והמפואר - גימנסיה הרצליה. תוך זמן קצר הפכה תל אביב למוקד התרבותי, החברתי, הכלכלי והפוליטי של הארץ. בין השאר הובילה מגמות של תכנון ופיתוח סביבתי.

מייסדי תל אביב האמינו בערך השימור אך רק בביטוי המופשט של המושג. הם שימרו שפה עתיקת יומין, שבו לארץ שאת זכרה שימרו בארצות גלותם, קיימו באדיקות מנהגים ומסורות ששימרו מדור לדור. הם לא נתנו דעתם לערך השימור במובן הפיזי והגשמי של המושג. החלוצים הציבו בראש מעייניהם את הפיתוח, השכלול והקדמה. את הנוף ראו כשממה המבקשת גאולה ופיתוח.

בשנת 1958 הגיעה עיריית תל אביב למסקנה שהמבנה ההיסטורי של גימנסיה הרצליה איננו מתאים עוד לייעודו. הוחלט להעתיק את המוסד לאתר חדש בצפון תל אביב, להרוס את המבנה עתיר

העיר הלבנה

גופי התכנון של עיריית תל אביב נרתמו גם הם לקידום שימור אתריה ההיסטוריים של העיר. בעיקר זכו לתשומת לב מבנים אשר קמו בתקופת המנדט הבריטי על פי עקרונות הסגנון הבינלאומי (המוכר גם בשם באו-האוס). סגנון אמנותי זה על ערכיו העיצוביים והחברתיים נחשב כאחת התנועות החשובות של המאה העשרים. רבים מאדריכלי הסגנון הבינלאומי פעלו בתל אביב וכך הפכה למבטאת הבולטת בעולם של הסגנון הבינלאומי. מוזיאון תל אביב הקדיש לנושא תערוכה אותו אצר פרופ' מיכה לוי. התערוכה שזכתה לעניין ציבורי עצום נקראה בשם "העיר הלבנה", ברוח שיר שכתבה נעמי שמר בשנת 1959.

המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, עודדה את עיריית תל אביב לקדם את טיפוח המודעות לערכים האדריכליים והסביבתיים וליישמם גם במובן המעשי באמצעות שימור פיזי של המבנים. המושג "עיר לבנה" מיתג מעתה את כלל מאמצי השימור בתל אביב שבוצעו תוך התמודדות עם סוגיות משפטיות, הנדסיות וכלכליות

כבודות משקל. פעילות השימור הוצגה בפני מומחי ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם אונסק"ו (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization - UNESCO).

כביטוי הוקרה לתרומתה הייחודית של תל אביב לתרבות העולמית החליט הארגון להעניק לעיר הלבנה של תל אביב מעמד של אתר מורשת עולמית. המעמד היוקרתי הטיל על תל אביב אחריות כבדה בהמשך יישום ערכי השימור. אחריות זו נבחנה באופן בו טופל המרקם ההיסטורי של שרונה.

על שפת הנחל

בשנת 1842 רכש מנהיג יהודי יפו, ר' יהודה הלוי מירקדו שנודע בשם ר' יהודה מרגוזה בשל עיר מוצאו (כיום דוברובניק) שטח של 103 דונם על אפיק נחל איילון בו נטע פרדס הדלים. בשנת 1855 נמכר הפרדס ליהודית ומשה מונטיפיורי ומאותה עת נקרא המקום בשם "פרדס מונטיפיורי". בשנת 1922 נוסדה של אדמת הפרדס שכונת מונטיפיורי שרחובה הראשי נקרא שדרות יהודית.

בית שיף המשוקם שבחלקו העליון הותקנו תיבות קינון לסיסים (צילום: אמנון האן)

בניין שימור של עיריית תל אביב הנקרא "בית הצעירים" ברחוב מזא"ה 9 בתל אביב (צילום: אמנון האן)

משובח ובחזות נאה. ביוזמת המועצה לשימור מבנים ואתרים ובסיוע מומחים, בעיקר מהחוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה, שיקמה עיריית חיפה את המושבה הגרמנית שהפכה למוקד תרבותי חשוב של עיר הכרמל.

מסיבות חברתיות התפצלה קבוצת הטמפלרים וחלק ממנה עבר לסביבות יפו. על גדות נחל איילון הקימו הטמפלרים מושבה חקלאית ששמה ניתן בהשראת אזור השרון הנזכר בתנ"ך. (אף שמבחינה גיאוגרפית מקובל כיום לקרוא שרון לשטח שמצפון לנהר הירקון). המושבה נבנתה במתכונת של שני רחובות צולבים. האחד נקרא לכבוד המנהיג כריסטוף הופמן, כיום רחוב דוד אלעזר, והרחוב הצולב נקרא "דרך הים", כיום רחוב אליעזר קפלן.

שרונה (SARONA, ששמה נהגה בפי הגרמנים "זארונה") נחלה הצלחה עצומה. הגרמנים הקימו בתי אבן מסוגננים שלרובם היו מרתפים וגגות עץ משופעים. הם ניהלו משק חקלאי משגשג. על כרמיהם ושדותיהם צמח לימים המרחב שסביב תחנת סבידור

לצד פרדס מונטיפיורי קמה בשנת 1871 המושבה הגרמנית שרונה על ידי מאמינים פרוטסטנטים מדרום גרמניה שנהו אחר הגותו של המטיף הפיאטיסטי כריסטוף הופמן. באמצעות בטאנו "דר וארטה" קרא הופמן למאמיניו לצאת לארץ-ישראל, בה החלה הנצרות לצמוח בראשיתה, ובה, כך אמר, יש לכוון מחדש את המקדש. שביטוי יהיה רוחני ולא ממסדי הוא יתבטא בקיום חיי מופת צנועים של עשייה תוך הימנעות מטקסיות דתית פזרנית. דבריו הנכוחים של הכומר הופמן הניעו לפעולה את המהפכן דוד הרדג, אשר שהה תקופה ארוכה בבתי כלא בגרמניה ושם קרא באדיקות את "דר וארטה". ביוזמת הרדג התארגנה קבוצה שכינתה עצמם בשם "טמפלרים" (ללא קשר למסדר הצלבני שזה שמו).

קבוצת הטמפלרים הראשונה שהגיעה לארץ-ישראל התיישבה בעין סמויה שבעמק יזרעאל (סמוך לנקודה בה קם לימים מושב נהלל). הם נחלו אסון ומוות. באוקטובר 1868 הגיעה קבוצת טמפלרים נוספת שהתיישבה בשיפולי הכרמל, מדרום לחומות העיר חיפה. הם הקימו מושבה חקלאית שהצטיינה בתכנון אדריכלי

מושבת שרונה ממבטו של הסיס: סיפור הצלחה ייחודי בשימור אתר מורשת (צילום: גיא יחיאלי)

שילוב תיבות קינון בבנייה חדשה בבי"ס כצנלסון בגבעתיים. מבט מהגג (צילום: אבי בלומן)

שילוב תיבות קינון בבנייה חדשה בבי"ס כצנלסון בגבעתיים, בחלק העליון נראים חורי הכניסה לקינים (צילום: אבי בלומן)

במהלך מלחמת העולם השנייה שעט לכיוון ארץ-ישראל הקורפוס האפריקני בפיקודו של קצין השריון הגרמני ארווין רומל, במטרה לכבוש אותה. הטמפלרים, שעדיין אחזו באזרחות גרמנית, הוגדרו מעתה כנתיני אויב, מה גם שרבים מבניהם התגייסו לצבא הנאצי. השלטון הבריטי החליט לכלוא את הטמפלרים במחנות מעצר ובהמשך לגרשם מן הארץ, בעיקר לאוסטרליה.

בתי שרונה שנעזבו הפכו למחנה צבאי ומנהלי של השלטון המנדטורי. עם תום מלחמת העולם הכבידו הבריטים את ידם על הישוב היהודי ופגעו בעיקר בספינות של מעפילים, ניצולי השואה, שביקשו להגיע לחוף מבטחים. המחטרות העבריות החליטו לשתף פעולה במאבק נגד הכובש הזר והקימו את תנועת המרי.

בליל 22 בפברואר 1946 פגעו לוחמי ארגון ההגנה בתחנות משטרה בריטיות במסגרת אירוע שנודע בשם "ליל המשטרות". בין התחנות הללו, הייתה המשטרה הניידת שהוצבה בשרונה. בשל רצף של תקלות מבצעיות השתבשה הפעולה. בקרב נהרגו עמירם בלינקוב, שרגא הר, אהרן ידידיה ואריה קסלמן. לזכרם נקרא כיום רחוב הארבעה.

(רכבת מרכז) ורחוב שאול המלך. בדרומה של המושבה שרונה הקימו הטמפלרים אזור של תעשייה המושתתת חקלאות והקימו בית בד לייצור שמן, יקב ליין ומזקקת אלכוהול.

הצלחותיהם של הגרמנים היוו השראה לחלוצים יהודים שראו בהם דוגמה להישגים אליהם ניתן להגיע בזכות נחישות וחריצות. המושבות העבריות הסתייעו בכישוריהם של הטמפלרים בתחום החקלאות, הבנייה, התיעוש והמיכון החקלאי. הידע הרב שצברו ופיתחו תרם באופן משמעותי להתיישבות העברית ועודד יוזמות רבות של פיתוח.

טלטלת הימים

שנות דור לאחר שהגיעו ראשוני הטמפלרים לארץ-ישראל, החל תהליך ההתפוררות מהערכים הטהורים שאפיינו את המתישבים בראשיתם. הזדהותם של בני הטמפלרים עם גרמניה הלכה והתעצמה. בשנים שבין שתי מלחמות העולם התגברה בקרבם הלאומנות ורבים מהם הביעו הזדהות מוחלטת עם ערכי המפלגה הנאצית. הם חברו לגורמים אסלמיים קיצוניים ובשנת 1934 הוקמה במרתף היקב של שרונה המפלגה הנאצית-פלשתניאית שאיגדה תומכים טמפלרים וערבים.

הקריה

היו שגרסו שאין מקום לשמר מורשת בנויה הנגועה בקשר אפל עם המשטר הנאצי. לעומתם, גבר קול המצדדים בנקיטת פעילות נמרצת למען שימור שרונה שמבטאת פרק חשוב ומשמעותי בתולדות ארץ ישראל, מה גם שבתיה אוצרים בקרבם גם מורשת ציונית ראשונה במעלה.

שעת הכושר נמצאה כאשר דווקא מינהל מקרקעי ישראל ביקש לפתוח מחדש את התכנית המאושרת לשם הטלת שינויים שיגדילו את זכויות הבניה במקום. במאמץ נמרץ, מתואם ועיל יצרו מתנדבי המועצה לשימור אתרים תכנית חליפית שכללה שימור רוב בתיה ההיסטוריים של שרונה תוך מיצוי זכויות הבניה המובטחות. עיריית תל אביב בירכה על ההצעה. הסוגיה שנתרה בעינה הייתה התמודדות עם נפח התנועה ברחוב קפלן. לאחר לבטים רבים, טכניים וערכיים, הוחלט להזיז ממקומם את חמשת המבנים שהשיקו לרחוב ולשלבם במרחב ששומר. המשימה הוטלה על משרד האדריכלים אמנון בר אור. במקומות המיועדים ליעדם הסופי של המבנים נחפרו מרתפים שבהם הונחו תשתיות מיזוג אוויר וחשמל. המבנים הוזזו על גבי מְגֵלֵש שנובנה במיוחד לשם כך בהולנד, והונחו על המרתפים במדויק.

שימור שרונה עודד את צה"ל ומשרד הביטחון לנקוט במקביל יוזמה לשימור המבנים בצפון שרונה שאינם נגישים לאזרחים. המבנים הללו נתונים באחריות צה"ל אשר מחויב להגנה על הארץ, במלוא מכלול משמעויותיה.

משק כנפי ההיסטוריה

למרות ההסתייגויות, נחשב השימור המוקפד של בתי שרונה, הפיתוח הסביבתי המושכל והשילוב הנאות בין הצרכים השונים, סיפור של הצלחה מבחינה תרבותית, כלכלית ונופית. במסגרת שימור שרונה ניתנה תשומת לב לעצים שניטעו באדמתה לפני עשרות שנים.

על קירות בתיה של שרונה, שחוו את טלטלות הזמן, הוצבו תיבות קינון לסיסים, ציפורים ששיבו לנופי תל אביב משק כנפים מרענן ומרומם נפש.

במהלך שנת 1947 קיימה עיריית תל אביב מגעים עם בעלי הנכסים הטמפלרים ובתום משא ומתן ממושך נרכשה הקרקע. כך התאפשר המשך פיתוחה של תל אביב לכיוון נחל איילון וחיבורה לשכונת מונטיפיורי. בתוך כך החליטה עזרת האו"ם על סיום המנדט הבריטי. ארץ-ישראל נשטפה במלחמה. על פי הנחיית ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון נערכה פעילות קדחתנית להגדלת ארסנל הלחימה של הצבא העברי. אחד המקורות החשובים לאספקת נשק היה הצבא הבריטי שאנשיו ביקשו, באופן לא רשמי וחוקי למחצה, להעביר אמצעי לחימה לכל מי שהיה בידו לשלם. מדובר היה במרוץ נגד השעון. ברור היה שְקָלִי נשק שלא יירכש על ידינו, יופעל נגדנו.

בזכות תושייה עסקית, מודיעינית וטכנית מעוררת השתאות הצליח ארגון ההגנה לרכוש בשדה התעופה עקיר (כיום תל-נוף) עשרים מטוסים מדגם "אֶוֶסְטֶר". המטוסים נפגמו בכוונה כדי שיחשבו לגרוטאות וכך תתאפשר את מכירתם על אף האמברגו. באמצעות משאיות, שמטען האווה בקפידה הובאו המטוסים, בדרך פתלתלה, משובשת ומסוכנת לחצר היקב של שרונה. בעמל שקדני הורכבו ארבעה-עשר מטוסים בתהליך של "קניבליזציה" (חיבור מטוס שלם מחלקים של מטוסים שונים). בשל הרעש שהשמיעו המטוסים במעופם, זכו לשם "פְּרִימוֹס", כשמו של כלי הבישול העתיק. המטוסים אפשרו קיום קשר רציף עם ישובים נצורים (בכלל זה העיר ירושלים) וסייעו לעמידתם של ישובים במאבק, על אף המצור.

ביום 14 במאי 1948 הוכרז על כינון מדינת ישראל. המדינה הצעירה נזקקה לבנייני משרדים שבהם ישוכנו מוסדותיה, שזה עתה קמו. בתי האבן של המושבה שרונה היו זמינים ומיקומם לצד ציר תנועה מרכזי הפך אותם מתאימים למשימתם החדשה. מעתה נקראה שרונה בשם "הקריה". בתיה עוצבו לצרכי ייעודם החדש, על פי רוב, ללא כל רגישות או תשומת לב לאיכויותיהם האדריכליות. מחצית השכונה שמצפון לדרך הים הפכה למשכנן של מפקדות צבאיות. באחד מהמבנים הללו מיקם שר הביטחון דוד בן גוריון את לשכתו. בחלק הדרומי התמקמו משרדי ממשלה שונים.

פיתוחה של תל אביב תבע קידום תכניות לקרקע עליה ניצבה הקריה. מנהל מקרקעי ישראל, בעליה של הקרקע, אימץ תכנית אדריכלית שלא כללה התייחסות לערכים ההיסטוריים של המקום. ועדות התכנון אישרו את התכנית והעניקו לה תוקף מחייב.

7 | מחזירים את הסיסים לקריה ולשרונה

בשלב ראשון התבצעו תצפיות ומעקבים ממושכים ע"י החברה להגנת הטבע ואנשי עמותת ידידי הסיסים, יחד עם מפקדי וחיילי הקריה. התצפיות על מבנים שונים במתחם שרונה והקריה החלו עוד בעונת הקינון של שנת 2013. המטרה היתה למצוא את אתרי הקינון הקיימים וללמוד על הדרכים האפשריות, לסייע לסיסים להמשיך ולקנן במקומות אלו גם בעתיד. מפקד מחנה הקריה על שם רבין, התגייס להובלת הפעילות, תוך שילוב חיילי הקריה. חברת החשמל נרתמה למבצע כשותפה מלאה במימושו.

בתחילת העבודה נערך סקר הסיסים הגדול ביותר בתל אביב-יפו בפרט, ובארץ בכלל. עם תחילת הסקר, הוערך מספר הסיסים בכ-50,000. בפועל נספרו כ-9,000 סיסים ברחבי תל אביב-יפו. הסתבר, שהירידה באוכלוסיית הסיסים דרמטית הרבה יותר מההערכות הראשוניות. הסקר ארך 7 ימים ובוצע החל משעות אחר הצהריים, כאשר חוזרים הסיסים את מושבות הקינון שלהם בעיר. ההיערכות לביצוע הסקר היתה מורכבת ודרשה תיאומים

אזור הקריה בתל אביב עבר תהפוכות ושינויים בשנים האחרונות. רבים ממבני הטמפלרים ששימשו את הצבא, עברו שיפוץ ושימור מחמיר והפכו לאחד מאתרי הביולוגיה העמוסים בתל אביב. מעברו השני של הכביש, בתוך מחנה רבין נשארו בניינים, גם הם מיועדים לשימור. בדרך כלל, כאשר מתבצעים שיפוצים, אלו חדשות רעות לסיסים. במקרה זה, שפר מזלם, והם זכו להכלל כאחד המיזמים של "צבא הגנה לטבע" - מפקדים לוקחים אחריות על סביבתם בשנת 2015. "צבא הגנה לטבע" היא יוזמה שנולדה מתוך הבנה, כי יחידות צה"ל הפרושות על פני שטחים נרחבים בישראל, נדרשות לקחת חלק במאמץ לאומי לשמירה על הסביבה. מחויבות זו באה לידי ביטוי בהובלת מיזמים סביבתיים ע"י מפקדים ובמעורבותם של חיילים בפעילויות אלו. מיזם "מחזירים את הסיסים לקריה ולשרונה" הוא אחד מהם.

מטרת המיזם היא שיקום אוכלוסיית סיסים החומות, על ידי איתור אתרי הקינון שלהם והתקנת תיבות קינון ייעודיות בעבור הסיסים.

1.6.2015: הרמטכ"ל רב אלוף גדי איזנקוט משחרר סיס חומות בטכס בקריה רבין בתל אביב. משני צידי תלמידי בית הספר לטבע, סביבה וחברה בתל אביב שהשתתפו בסקר הקינון, ומימינו, אל"מ יגאל בן עמי, מפקד הקריה (צילום: דובר צה"ל)

חיילי הקריה ביצעו סקר סיסים ביחד עם צפרים מתנדבים של החברה להגנת הטבע, חברים מעמותת ידידי הסיסים ותלמידים מביה"ס לטבע, חברה וסביבה בתל אביב. בצילום: מפקד הקריה אלימי יגאל בן עמי עם תלמידים בסקר הסיסים במתחם שרונה (צילום: אמנון האן)

11 תיבות קינון הותקנו גם במרכז המבקרים של שרונה המחודשת (צילום: אמנון האן)

12 מאלופי המטה הכללי השתתפו באירוע השקת מיזם הסיסים בקריה (שני מימין סגן הרמטכ"ל האלוף יאיר גולן, ראש אכ"א האלוף חגי טופולנסקי, הרמטכ"ל, האלוף קובי ברק ראש אט"ל, אחרון משמאל, האלוף (מיל) נעם תיבון, ממקדמי המיזם בצה"ל) (צילום: דובר צה"ל)

ברחבי הקריה הותקנו 36 תיבות קינון, ועשר נוספות הותקנו במרכז המבקרים של שרונה המשותף למועצה לשימור אתרים ומורשת. לצד הפעילות בנושא הסיסים נרתמו מפקדי וחיילי הקריה על שם רבין, לשימור המורשת של תל אביב בדגש על שרונה.

מתחם שרונה, אשר מזהה כמתחם הקריה בתל אביב, ממוקם על שרידי המושבה שרונה שהוקמה בשנת 1871 על ידי הטמפלרים. בני כת ההיכל (Temple), קבוצה דתית שצמחה בגרמניה, ביקשה לקרב את בואו של המשיח, דבר שלפי אמונתם יכול היה להתבצע רק על ידי יישוב ארץ הקודש ביישובים חקלאיים.

המושבה החקלאית שרונה הוקמה בסמוך לנתיבי תחבורה ראשיים ותוך התחשבות וניצול של הטופוגרפיה המקומית. הם יישמו טכנולוגיות מודרניות ושיטות תכנון מתקדמות שהביאו עמם, ופיתחו ארכיטקטורה ייחודית המאפיינת עד היום את כלל מושבותיהם.

מדויקים. העיר חולקה לכ-40 מתחמים כשבכל יום יוצאת מהקריה, בהסעה עם אוטובוס שמימן המיזם, קבוצת חיילים מחילות שונים יחד עם צפרים מומחים של החברה להגנת הטבע, עמותת ידידי הסיסים, ותלמידים מבית הספר לטבע, חברה וסביבה באבו כביר. אזורי הסקר נקבעו מראש לאותו היום וכך בוצעו תצפיות וספירות מדויקות. החלק האופטימי הוא שבמהלך הסקר, התאהבו משרתי הקריה, הצפרים והתלמידים בסיסים. עצם המודעות לקיומה של הציפור ולהיותה חלק ממרקם החיים הם בעלי ערך גדול מאד בשימור הציפור. החלק הנוסף הוא התקנת תיבות קינון מארגזי תחמושת ישנים אשר נבנו וסופקו ע"י מרכז התחמושת בבסיס נמרה הפועל גם הוא במסגרת המיזם. הכוונה היא להמשיך ולהרחיב את המיזם בנקודות נוספות במתחם ולהמשיך את המאמץ להעלאת המודעות בקרב חיילי הקריה ותושבי תל אביב בכלל. שיקום אוכלוסיית הסיסים היא תהליך ארוך הדורש התמדה לאורך זמן. ההתחלה, נראית מבטיחה ומחוייבותו של הצבא היא מרכיב חיוני הנוטע תקווה לעתיד.

הרמטכ"ל ומפקד הקריה, אל"ם יגאל בן עמי, מסירים את הלוח מהשלט החדש שמסביר את מיזם הסיסים בקריה במסגרת "צבא ההגנה לטבע" (צילום: דובר צה"ל)

תיבות הקינון מארגזי תחמושת ממוחזרים, יוצרו בבסיס התחמושת נמרה (צילום: דובר צה"ל)

בדברים שנשא הרמטכ"ל רב אלוף גדי איזנקוט באירוע ציין הרמטכ"ל כי צבא המוצא זמן לעשות אירוע סביבתי בזמן תרגיל הוא צבא טוב יותר... ויוזמת צבא הגנה לטבע בעלת חשיבות גבוהה ביותר למפקדי צה"ל.

חברת החשמל נרתמה לשיתוף פעולה מוביל בנושא הסיסים והתקינה את תיבות הקינון לסיסים במבנים לשימור בקריה (צילום: אמנון האן)

תחילה נבנו שני רחובות ראשיים וצולבים (דרך הים - כיום רחוב קפלן, ורחוב כריסטוף הפמן - כיום רחוב דוד אלעזר), לאחר שנים אחדות נוספו רחובות נוספים. המושבה, שנוסדה לפני ייסודה של נווה צדק, הייתה למתחם הבינוי המתוכנן הראשון בשטחה של העיר תל אביב ולאחד היישובים המתוכננים הראשונים בארץ. המגרשים הפינתיים הוקצו למבני ציבור (בית תפילה, בית התכנסות - בית העם, בית ועד הקהילה ובית הספר) ולאורך הרחובות ניצבו בתי מגורים, מבני משק וצמחים ועצים ייחודיים נטעו בהם.

עם בוא זמנם של הסיסים לנדוד חזרה לאפריקה, נערך במחנה רבין-הקריה האירוע הרשמי של הפרידה מהם. השנה הובילו את הטקס מפקדי וחיילי הקריה, במעמד הרמטכ"ל רב אלוף גדי איזנקוט ושנים עשר מאלופי המטה הכללי שהגיעו לאירוע בעיצומו של תרגיל גדול היקף. את הטכס ליוו גם ראש אט"ל האלוף קובי ברק, מנכ"ל החברה להגנת הטבע קושה פקמן, מנכ"ל רשות הטבע והגנים שאול גולדשטיין, המועצה לשימור אתרים, חברי עמותת ידידי הסיסים ונציגי חברת החשמל שסייעו בהתקנת תאי הקינון לסיסים.

8 | מקבלים את פני הסיסים בכותל המערבי

88 זוגות של סיסים מקננים בכותל המערבי (צילום: אולריך טיגס)

מתוך עבודת המיפוי והמחקר בכותל, נולדה יוזמה, לערוך טקס לקבלת פניהם של הסיסים בכותל בכל שנה. השילוב הבלתי שגרתי והמופלא בין רוח, היסטוריה וטבע הפך למסורת. במהלך השנים כיבדו את הטקס בנוכחותם רב הכותל הרב שמואל רבינוביץ, ראש עיריית ירושלים ניר ברקת, תלמידי בתי ספר הלומדים על הסיסים במסגרת פעילות טבע חינוכי, אנשי החברה להגנת הטבע, חובבי סיסים ואנשי דת מכל הדתות והזרמים. הטקס נערך תמיד בשעות בין הערביים, כאשר הציפורים מנמיכות עוף ומתכוננות לשוב לקיניהם. למרגלות האבנים האדירות עומדים אנשים ומתפללים וממש מעל ראשם חגות הציפורים ונכנסות בין חגווי הסלע וקריאתם המהדהדת נשמעת במרחב כולו. במרחק של כמה עשרות מטר נערך הטקס. נישאים דברים על החיבור ההיסטורי והרוחני שנוצר במקום על ידי

כאשר נבקש מכל יהודי מאמין, או אחד ממיליוני מבקרים, לומר לנו מהם האסוציאציות שמעלה בראשו הכותל המערבי, כנראה שסיסי חומות לא יהיו בראש הרשימה. אם גם אצלכם הסיסים והכותל אינם מתחברים, השורות הבאות עלולות לשנות את התמונה. מסתבר, שמושבת הסיסים העתיקה ביותר בעולם, היא בין אבני הכותל המערבי. הכוונה כמובן למושבה במבנה מעשי ידי אדם. בכותל ישנם כ-88 קינים פעילים. בשנת 2002, חוקר הסיסים אולריך טיגס מגרמניה, החל לבצע תצפיות על הכותל ולמפות את הקינים בשיתוף עם אבי הזואולוגים הישראליים, הפרופ' מנדלסון ז"ל מאוניברסיטת תל אביב. כיום, נחשב טיגס, לאחד המומחים הגדולים בעולם בנושא הסיסים.

רב הכותל הרב שמואל רבינוביץ' מברך מדי שנה בטקס - אירוע שלא נעשה 2,000 שנים מאז בניית בית המקדש (צילום: אמנון האן)

טקס קבלת פני הסיסים מתקיים מדי שנה בתחילת חודש מרץ. בצילום ראש עיריית ירושלים ניר ברקת מברך (צילום: באדיבות עיריית ירושלים, קרדיט פלאש 90)

הסיסים מהווים עניין גם לקהילה הנוצרית וגם לקהילה המוסלמית (צילום: אילן גולדשטיין)

אנשי רוח, אנשי ציבור, אנשי ספר וכמובן שגם פרופסור יוסי לשם שדבריו תמיד מעלים גם את קרנם של הציפורים וגם חיוך. בקהל יושבים ומאזינים ילדים, אורחים מהעולם, אוהבי טבע ואנשים שעברו במקרה ו"נלכדו". זהו אירוע יחיד במינו שנערך בחודש מרץ הפך למסורת רב שנתית, ונותן משב רענן לאתר הכותל, ממש כמו חזרתם של הסיסים למקום. בזכות הסיסים נוסף הכותל לרשימת אתרי הטבע שכדאי ואף מומלץ לבקר בהם.

לפני כארבעים שנים הקים הפרופ' אוריאל ספריאל מהאוניברסיטה העברית בירושלים כארבע תיבות קינון לסיסים על גג המחלקה לזואולוגיה שהייתה בעבר במגרש הרוסים בצמוד לבניין עיריית ירושלים. מתצפיותיו, שבו הסיסים מאפריקה מדי שנה בדיוק רב סביב ה-28 לחודש פברואר!

מאות משתתפים מגיעים מדי שנה לאירוע (צילום: אילן גולדשטיין)

9 | חדר מיון לסיסים

בית החולים לחיות בר של הספארי ורשות הטבע והגנים

ומהטיסה הרצופה בת אלפי הקילומטרים מדרומה של יבשת אפריקה, מחפשים אחר הכניסה לקן המוכר, אותו עזבו לפני שנה. אך הקן נאטם, או שאיננו קיים עוד. התשישות נותנת אותותיה, והסיס העייף נחבט במבנה ונופל ארצה. מעבר לכל אלה, גם אם יתעשת ויגייס את הכוחות לכך רגליו של הסיס הרי מנוונות ואין ביכולתו לנתר ולעוף. בנקודה זו אם לא יבחין בכך אדם ויאסוף אותו, הוא ייטרף תוך זמן קצר על ידי חתול. במקרה ושפר על הסיס מזלו והוא הגיע לבית החולים, מתחיל תהליך החלמה קצר אמנם, אך כזה המחייב מומחיות ומקצועיות של כל צוות בית החולים.

בשלב ראשון מתבצע אבחון כמו בכל חדר מיון: נבדק מצבו פיזי, למקרה שיש שברים, או בעיה בנוצות והסיס נשקל בקפידה. ברוב המקרים הסיס סובל רק מטראומה ומתשישות. ניתנת לו זריקות של נוזלים והוא מועבר למעקב ולהאכלה. הסיס מציב למטפלים אתגר - הוא אוכל כל שעה וחצי, והוא רעבתן וזללן גדול. אם בכך לא די, הוא מאד בררני באשר לסוג המזון - רק צרצרים ותולעי

ציפור נודדת אמנם רואה עולם, אך זהו אורח חיים שיש בו סכנות רבות. המאבק המתמיד באיתני הטבע, האיום מצידם של טורפים, פגעי מזג האוויר, והצורך להשיג מזון, עלול לפגוע בשלומה ובבריאותה של הציפור. וכשזה קורה, לרשותה עומד רק חוסנה ויכולת העמידה שלה. במושגים שמוכרים לנו, מדובר בתייר ללא ביטוח רפואי. המסע הארוך והמפרך גובה את מחירו מציפורים רבות, ורק החזקות שורדות. אלא שכאן לא תם המאבק. כאשר מגיע הסיס למחוז חפצו, עליו להמשיך ולשרוד בתנאים החדשים שבהם אורבות לו סכנות מסוג אחר. אין זו חיית בית שהבעלים מבחין בבעיה ומבהיל את הכלב, או את החתול האהוב אל הוטריו. גם לא בחקלאי שמזהה מחלה בחיית המשק. כאשר מדובר בחיית בר, יש צורך בצירוף של הרבה מזל ורצון טוב של אנשים כדי לעזור. גם כאשר אדם רואה חיית בר פצועה או חולה, הבאתה לוטריו לא בהכרח תביא להצלתה. רשות הטבע והגנים הנה הגוף היחידי המורשה לטפל בחיות בר בישראל והוא מפעיל מספר מרכזי טיפול בחיות בר, כשהגדול והמסודר מכולם הנו בית החולים לחיות בר הנמצא בספארי ברמת גן.

כאשר מדובר בסיסים, נדרשים תנאים מיוחדים, מקצועיות ומומחיות גדולה כדי לטפל בהם. לסיס נדרשים מזון מסוים ושמירה על חום כדי שיוכל לשרוד. הסיס אוכל מידי המטפל בלבד (האכלת יד) ולא באופן עצמאי. ישנן שלוש סיבות עיקריות שבגללן מגיעים הסיסים לבית החולים:

1. תשישות פיזית מהמסע הארוך והמתיש.
2. פגיעות עקב התנגשות בקירות ובחלונות בתים.
3. גוזלים שנפלו מקיניהם

המטופלים הראשונים שמגיעים אל בית החולים לחיות בר הם סיסים בוגרים. הם חלק מהגל הראשון המגיע לישראל בסוף חודש פברואר ותחילת חודש מרץ. אלו הם סיסים בוגרים, החוזרים לקניהם בכדי לתפוס עליהם חזקה מחודשת ולהתארגן לעונת הקינון. במקרים רבים, במהלך השנה, נאטם הקן מסיבות שונות: החלפת חלון, שיפוץ גג רעפים, שיפוץ המבנה ואף הריסתו המוחלטת. כמו שצוין מדובר עדיין בחודשי החורף וישנם ימים סוערים של רוחות חזקות וגשם. הסיסים התשושים ממסעם הארוך

צילום: אמנון האן

אמנון האן משחרר סיס לטבע (צילום: טיבור יגר)

הסיסים מהקו היא הצפיפות. מצוקת הקינים גורמת לסיס לקנן גם במקומות צרים וקטנים מאד. כאשר מדובר בשלושה גוזלים שהקן צר מלהכילם, פעמים רבות אחד הגוזלים, או אפילו שנים, פשוט נדחקים החוצה ונופלים אל הקרקע.

כאשר מגיע גוזל צעיר של סיס לבית החולים, המשימה שעומדת בפני הצוות גדולה הרבה יותר מאשר זו של סיס בוגר. כאן נדרש טיפול עדין במיוחד. מדובר על בעל חיים קטן במשקל של גרמים בודדים. המערכות שלהם עדיין אינן מפותחות והן רגישות ופגיעות. נדרשת שמירה על טמפרטורה אחידה, הזנה תכופה, הגיינה קפדנית של הסביבה ושל המטפלים הבאים במגע עם הציפור. המפתח להצלחת הטיפול הוא חום ואהבה. בניגוד למה שמקובל לחשוב, שיש להמנע ממגע אנושי עם הציפור מחשש להחתמתה, מה שעלול למנוע את חזרתה לטבע ותפקודה בסביבה טבעית, כאשר מדובר בסיס החומות, ההיפך הוא הנכון. יש להקדיש לציפור חום ואהבה כאילו הוא תינוק בן אנוש. הדבר הוכח מניסיון מצטבר של מטפלים בסיסים מרחבי אירופה וקיבל חיזוק מהניסיון גם כאן בארץ.

קמח ננסיות. אין מדובר במזון זמין. תולעי קמח ננסיות עוד אפשר לגדל בארץ, אך את הצרצרים, שהם מרכיב המזון החיוני ביותר, יש ליבא מחו"ל בכמויות גדולות. מדובר גם במבצע לוגיסטי וביורוקרטי מורכב וגם במרכיב מזון יקר. בדרך כלל כעבור יומיים, לאחר שהסיס מתאושש, עונדים לרגלו טבעת לצורך מעקב עתידי והוא משוחרר חזרה לטבע, כדי לאפשר לו לחפש בית חדש.

הסוג השני הוא של בוגרים שנפגעו פיזית מפגיעה והתנגשות במבנים או מנסיון טריפה. סיסים אלו זקוקים לטיפול כירורגי מורכב ואשפוז ארוך.

הסוג השלישי והעיקרי של סיסים המגיעים לבית החולים הוא של גוזלים שנפלו מקיניהם. יש שתי סיבות עיקריות לנפילתם של גוזלים מהקן. הראשונה היא של גוזלים שיוצאים לטיסת הבכורה שלהם טרם זמנם, או שנתקלו במכשול בטיסתם זו והם נופלים אל הקרקע. כפי שצוין כבר, רגליהם המנוונות של הסיסים אינן מאפשרות להם לנתר ולהמריא שוב. בנוסף, כנפיהם הצרות והארוכות לא ייצרו עליו מגובה הקרקע. הסיבה הנוספת לנפילת

עמותת ידידי הסיסים במימון קרן דוכיפת של החברה להגנת הטבע. הסמינר הכשיר מספר גדול של מטפלים שיכול היה להתמודד בהצלחה עם המספר הגדול והולך של סיסים הנזקקים לטיפול.

נדבך נוסף וחשוב בהתפתחות תחום הטיפול המקצועי בסיסים, הוא תולדה של הקשר עם קהילת המטפלים הבינלאומית. מדובר בפניה של דר' כריסטיאנה האופט, ביולוגית בעלת שם עולמי שמנהלת את הקליניקה הגדולה והמתקדמת בעולם לטיפול בסיסים שנמצאת בפרנקפורט שבגרמניה. הפנייה היתה לאפשר לביולוגית טינה סטיגרואלד, אחת המטפלות הבכירות בקליניקה בפרנקפורט, להגיע לישראל כדי לשמש כמתנדבת בספארי ולסייע בטיפול בסיסים. בית החולים לחיות בר נענה לבקשה והמרוויחים הגדולים מכך היו הסיסים.

לאור ההצלחה של טינה ב-2013, תרמה קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע בשנת 2014 לבית החולים לחיות בר סכום כסף שאיפשר טיפול בכלל הציפורים המובאת אליו וטינה שבה לארץ, והפעם כאחראית לטיפול בכל הציפורים בבית החולים לחיות בר.

העליה המתמדת במודעות הציבור לסיס החומות, הביאה איתה גם עליה משמעותית במספר הסיסים, שהובאו על ידי תושבים אל בית החולים לחיות בר של הספארי.

המצב החדש הביא לשיתוף פעולה בין עמותת ידידי הסיסים וקרן הדוכיפת לבין בית החולים לחיות בר. העמותה ליקטה והעבירה חומרים מקצועיים ממטפלים וממומחים בגידול סיסים מגרמניה, אנגליה וספרד. החומר הועבר לצוות שהחל ליישם את הדברים בשטח. כמו כן, בעקבות הצורך הייחודי של הסיסים לגדול בתנאים הדומים ככל האפשר לתא הקינן הטבעי שלהם, בנו אנשי העמותה תיבות מיוחדות וסיפקו אותן לבית החולים.

בשנת 2012, נערך בארץ סמינר מיוחד לטיפול בסיסים. הסמינר נערך בשיתוף פעולה עם הספארי ועם בית החולים לחיות בר המצוי בתחמו במימון קרן הדוכיפת. בסמינר השתתפו גם אנשי צוות ממרכזי טיפול נוספים של רשות הטבע והגנים, כולל מגן החיות התנכי בירושלים. הסמינר הועבר על ידי מר מיגל קאררו גלבז, מומחה ספרדי לגידול סיסים בעל שם עולמי. את הכנס יזמה

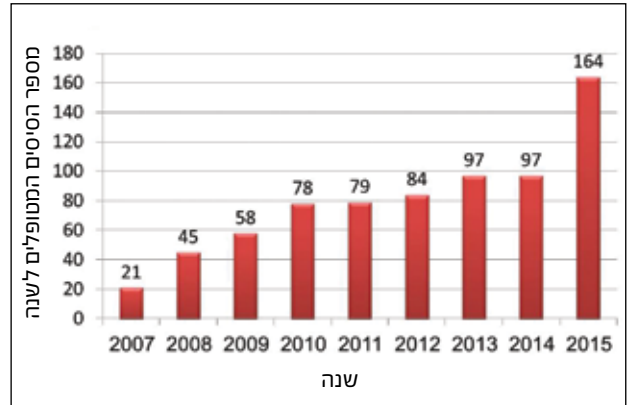

הסיסים בספארי מקבלים 8 ארוחות ביום של צרצרים ותולעי קמח (צילום: עופר בריל)

מאז תחילת הטיפול בסיסים בבית החולים בספארי חל שינוי עצום. בשנת 2007 הובאו אל בית החולים 21 סיסים לטיפול. רובם היו בוגרים. בשנת 2013 הובאו 97 פרטים כמעט פי 5 (!) כשהסיבה העיקרית לכך היא העלייה במודעות הציבורית לציפורים בכלל ולסיסים ולמצוקת הקינון שלהם בפרט. בעונת הקינון 2015, הגיע כבר המספר ל-164. מצד אחד, אלו חדשות טובות. הן מעידות על היכולת של בית החולים והצוות לטפל באופן מקצועי במספר גדול של סיסים - בוגרים ובעיקר גוזלים. מצד שני, העלייה במספר הסיסים הנזקקים לטיפול אינה חדשות טובות כלל ועיקר. זוהי עדות למצוקת הדיור החמורה אליה נקלעו הסיסים. התקווה היא, כי המודעות בקרב הציבור, בקרב הרשויות ובקרב האדריכלים תעלה ותיצור מקומות חלופיים לסיסים במקום אלו שאבדו.

גרף של עליית מספר הסיסים שטופלו בבי"ח לחיות בר בספארי; הנתונים באדיבות בית החולים לחיות בר של רשות הטבע והגנים והספארי רמת גן

הקשר היחודי במינו בין אדם לציפור מתבטא במבט האוהב של טינה סטיגרוואלד והסיס (צילום: עופר בריל) Ofer 2014

10 | נפרדים מהסיסים בבניין עזרי אקוטאור

של רשות הטבע והגנים והספארי שאיתם מתקיים שיתוף פעולה הדוק, ואנשי קרן הדוכיפת והחברה להגנת הטבע. גם השנה יתקיים האירוע המרגש והאורחים יוכלו לעקוב אחר הגוזלים, שתוך דקות יצטרפו אל הסיסים ממושבות סמוכות ויצאו למסע של אלפי קילומטרים בדרכם לאפריקה.

זה כמה שנים, בתחילת חודש יוני ועם סיומה של עונת הקינון, נערך אירוע הפרידה מהסיסים בתל אביב. האירוע נערך בעבר על גג החברה להגנת הטבע, בספארי ברמת גן ובבית שיף בפינת הרחובות הרצל ולילינבלום. האירוע הוא כינוס ייחודי של חובבי ציפורים, אוהבי טבע ושוחרי איכות סביבה.

יהודה בר, מנכ"ל הספארי, התכבד גם הוא לשחרר סיס בטכס בג בניין עזרי אקוטאור (צילום: יצחק איתן)

מאז 2012 נערך האירוע ב"עזרי אקוטאור". זהו מבנה אקולוגי מתקדם ומיוחד במינו, שנבנה על ידי חברת "האחים עזרי" ברחוב המסגר 34 בתל אביב-יפו.

המבנה נבנה בהתאם לתקן הבינלאומי המחמיר ביותר לבנייה ירוקה. משולבות בו מערכות טכנולוגיות לחיסכון באנרגיה ובמים, שימוש בחומרים ידידותיים לסביבה ואמצעים למיחזור פסולת. התכנון האדריכלי נעשה תוך התחשבות בכיווני הרוח והשמש על מנת לווסת את הצורך בשימוש באנרגיה לצורך קירור וחימום הבניין בעונות השנה השונות.

במהלך הבנייה יצר אמנון האן מעמותת ידידי הסיסים קשר עם האחים רונן ואלון עזרי, במטרה לעניין אותם לשלב קיני סיסים בבניין, כבר במהלך בנייתו. הוחלט לשלב קינים לסיסים במרפסת קומת הגג, לכשיסתיים השלב האחרון של בניית המגדל המתוכנן להתרחש לקראת 2020. עם זאת, נוצר קשר אישי וחם עם האחים והם "נדלקו" על הסיסים. לאחר שלמדו להכיר קצת את הציפור המופלאה, הביעו את נכונותם לסייע לפעילות השמירה על עתיד הסיסים. כך נולדה היוזמה לערוך במשותף את אירוע הפרידה המסורתי מהסיסים על המרפסת האקולוגית של המבנה.

שיאו של אירוע הפרידה הוא שחרורם אל הטבע של גוזלי סיסים שבגרו והגיעו לכלל תעופה. את הסיסים מעומדים לפרוש כנף מביאים למקום אנשי בית החולים לחיות בר

אילן גולדשטיין מכותבי החוברת וחבר עמותת ידידי הסיסים משחרר סיס בטכס הפרידה מהסיסים בגג בניין עזורי אקוטאור (צילום: זאב עגור)

מעל 100 חובבי סיסים מתקבצים מידי שנה לטכס הפרידה מהסיסים בגג בניין "עזורי אקוטאור". בצילום: (מימין) יעל דיין שהייתה יו"ר מועצת עיריית תל אביב וממשיכה לקדם את נושא הסיסים בתל אביב (צילום: יוסי לשם)

11 | הסיסים הם סיפור בינלאומי

הכנס הדו-שנתי של מומחי סיסים מרחבי העולם

על הפעילויות המבוצעות בארץ, קרן הדוכיפת מימנה את השתתפותו בכנס. החלפת הדעות וההתגייסות של פעילים ממדינות רבות היוו רוח גבית ותחושה שניתן לפעול יחד. בעקבות הצלחתו של הכנס הוחלט לקיימו במתכונת דומה ואחת לשנתיים.

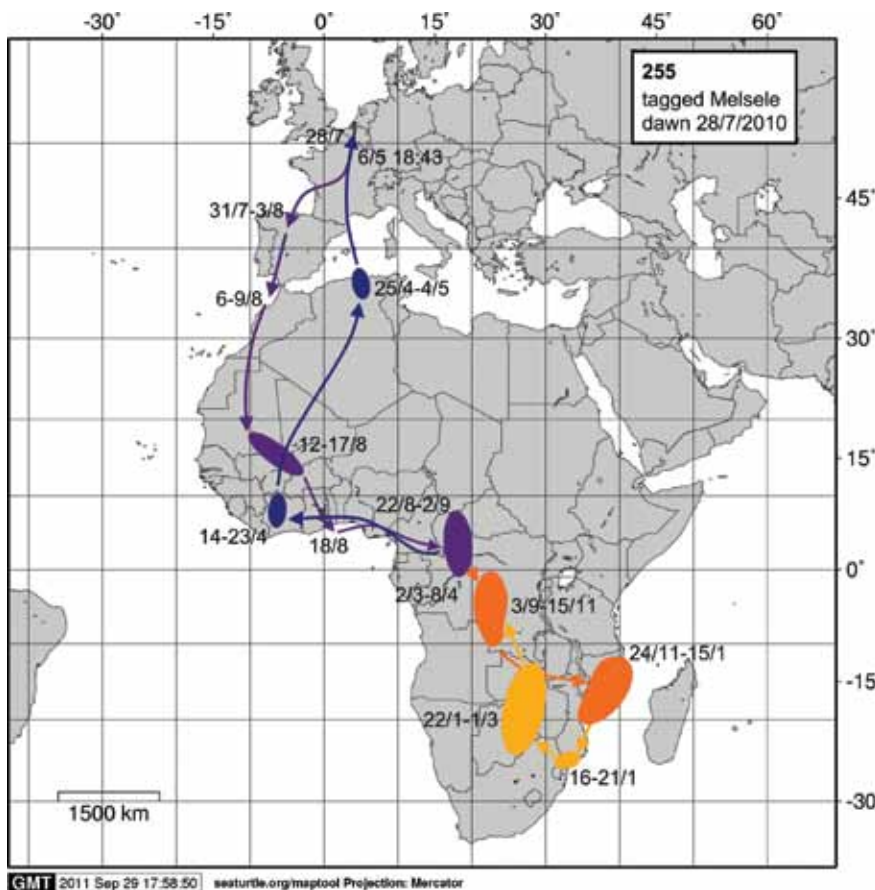
הכנס השני נערך גם הוא בברלין באפריל 2012 ומספר המשתתפים היה יותר מכפול מהכנס הראשון. בכנס השתתפו 75 חובבי סיסים וגם הפעם הוזמן הנציג הישראלי להרצות על הפעילויות המגוונות המבוצעות בישראל ועל שיתופי הפעולה הנרחבים עם כל הגופים השותפים לעשייה לטובת הסיסים בישראל.

בזכות תכונותיה המיוחדות במינן של סיס החומות, הציפור המופלאה רכשה לעצמה לא מעט מעריצים ברחבי העולם שנשבו בקיסמה. אפשר למצוא אותם בכל אחת מהמדינות שאליהן מגיעה הציפור בנדודיה: מישראל, דרך לבנון, קפריסין, טורקיה, רומניה, איטליה, גרמניה, ספרד, הולנד, אוזבקיסטן, שבדיה, רוסיה ועוד. הקשר בין חובבי הסיסים נוצר בהובלת חוקר הסיסים הגרמני אולריך טיגס שהקים פורום אינטרנטי. כך החלה להתנהל תקשורת בין כל המעריצים. נכון להיום חברים בפורום 419 אישה ואיש מכל רחבי העולם.

מהדיונים בפורום עלתה הדאגה לבעייתם הקיומית של הסיסים. אובדן מקומות הקינון שלהם בערים מאפיינת את כל אתרי הקינון בהם מבקרים הסיסים. הירידה הדרגתית המדאיגה במספרם בכמעט מחצית לאורך עשר שנות מדידה שבוצעה באנגליה, העלו בין חברי פורום הסיסים את הצורך לפעול. היוזמה שהלכה ורקמה עור וגידים היתה קיום מפגש משותף בן כמה ימים, שבו יועברו הרצאות של פעילי סיסים המובילים בתחומים שונים ויתקיימו דיונים פתוחים. המטרה היתה להגביר את הפעילויות לטובת הסיסים בכל מדינה ומדינה בה הם מקננים, בכדי למנוע את היעלמותם מהנוף.

אולריך הרים את הכפפה והחליט לקיים את כנס הסיסים הבינלאומי הראשון בגרמניה.

הכנס הראשון נערך בברלין באפריל 2010 והשתתפו בו 35 "סיסולוגים" מרחבי אירופה ומישראל. בשל הפעילויות הייחודיות שמבוצעת בישראל להגברת המודעות הציבורית על הסיסים ועל הצורך בהגנתם, הוזמן נציג עמותת ידידי הסיסים להרצות

מסלולי נדידת הסיסים בין אירופה לאפריקה כפי שנחקרו ע"י חוקרת הסיסים, פרופ' סוזאן אקסון, מאוניברסיטת לונד בשוודיה שהצמידה שבבי גלאים מיוחדים (data-loggers) לסיסים הנוודים (באדיבות פרופ' סוזאן אקסון)

מבנה מועצת מחוז אראדיפו, קפריסין, שסמלה ציפור שאליו הוצמדו קיני סיסים, מתחת לכרכוב המשולש (צילום: אלנה מרקטיני)

אולריך טיגס - כנס הסיסים הבינלאומי הראשון בברלין (צילום: אמנון האן)

עבורן באזורים חקלאיים ברחבי ארצנו בהובלת קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע.

הסניף הקפריסאי של האיגוד הבינלאומי המוביל לצפרות BirdLife פנה אל החברה להגנת הטבע וביקש את עזרתה לסייע לו גם בשמירה על אוכלוסיית הסיסים שעל פי הדיווחים המקומיים הולכת ומתמעטת באיזורים בהם הם נהגו לקנן באי השכן.

וכך החל שיתוף פעולה בין קרן לוונטים הקפריסאית וקרן הדוכיפת בישראל ואמנון האן, איש הסיסים בישראל הגיע לקפריסין לסיוור תצפיות והמלצות לאנשי BirdLife Cyprus.

הכנס השלישי נערך בקיימברידג' שבאנגליה באפריל 2014 והפעם השתתפו בו 124 חובבי סיסים מכל העולם, כולל אוזבקיסטן, ארה"ב וברזיל. בסיום הרצאת אמנון האן בכנס, הוקרן סרט על טקס קבלת הפנים לסיסים בכותל ב-2013, שבו השתתפו נציגים מכל הדתות העיקריות. הסרט גרם להתרגשות רבה בקרב כל המשתתפים שקמו והריעו במחאות כפיים סוערות עם סיום ההקרנה.

הכנס הקרוב יתקיים באפריל 2016 בשצצין שבפולין. לאור הפעילות בארץ, ופעילותה של עיריית תל אביב-יפו בהעלאת המודעות, בפעילויות חינוך ובשילוב תאי קינון בפרויקטים של מבנים לשימור, מתקדמת יוזמה לקיים את הכנס של 2018 בתל אביב-יפו.

הרחבת שיתוף הפעולה עם קפריסין בנושא הסיסים

שיתוף פעולה מיוחד ויוצא דופן התפתח לו בשנים האחרונות בין ישראל לבין קפריסין, שכנתנו ממערב בתחום הצפרות.

התפשטות המודעות הציבורית בעולם לצריכה של מזון בריא וחופשי מריסוסי הדברה כימיים רעילים, לא פסחה על האי המקסים הזה וכך החל שיתוף פעולה להעברת הידע הרב שהצטבר בארץ בנושא הדברה ביולוגית של מזיקים בחקלאות בעזרת תנשמות הניזונות בעיקר ממכרסמים ומדבירות אותם בהצלחה רבה.

התנשמות, הפכו כידוע לידידות החקלאים בישראל, ברשות הפלסטינאית ובירדן 3,000 תיבות קינון הוצבו

מפגש הצוות הקפריסאי המוביל בניקוסיה, עם שגריר ישראל בקפריסין מר מיכאל הררי (בעניבה), מימינו ד"ר קליירי פאפאזולו מנהלת BirdLife Cyprus ופרופ' אלכסנדר רוליין מאוניברסיטת לוזאן, שווייץ

כמרכז מחייתם של גימלאים רבים שבאו מאנגליה, רכשו במקום בתים ושיפצו אותם למגוריהם או בנו חדשים.

בשלב ראשון החליטה מועצת אראדיפו להתקין "שיכון סיסים" על אחד מהמבנים השייכים למועצה והמלצת אמנון היתה להתקין על מבנה המועצה הראשי. התיבות נבנו בהתאם להמלצות אמנון והותקנו בפברואר 2016. בנוסף, הוצג בפניהם הרעיון של הקניית תכנית חינוכית בבתי ספר ייסודיים בנושא הסיסים, כפי שמתבצע בישראל בהצלחה מזה שנים רבות.

תגובת הנהלת המועצה הייתה חיובית והתקבלה החלטה על בניית תיבות קינון נוספות ב-5 בתי ספר יסודיים ברחבי המחוז ועל הקניית תכנית חינוכית לבתי ספר אלו.

פרנקפורט על נהר המיין, גרמניה, העיר התאומה של תל אביב, גם בנושאי שימור הסיסים

בין הערים פרנקפורט ותל אביב קיימת ברית ערים תאומות זה למעלה מ-35 שנה, ברית המניבה שיתופי פעולה פוריים ומגוונים בתחומים רבים ומגוונים.

מעניין אם מישהו העלה על דעתו בתחילת הדרך המשותפת של ברית מיוחדת זו כיצד, אם בכלל, ישתלבו בה באופן בלתי צפוי גם מיודעינו הסיסים.

ואולם, נכון לשנים האחרונות, עובדה ידועה היא כי שתי הערים הללו נמנות על המובילות בעולם בתחום הדאגה, השמירה והטיפול בידידינו הסיסים ופעילי הסיסים בשתי הערים הללו נמצאים בקשר הדוק מזה שנים.

בקרב פעילי השמירה על הסיסים בעולם ידועה העיר פרנקפורט כדוגמא מופת לעשייה בלתי רגילה בשני התחומים החשובים ביותר להבטחת עתיד הסיסים: בניית אתרי קינון חדשים והטיפול הרפואי בסיסים.

ביוזמתו ובניצוחו של פעיל הסיסים המקומי, מר אינגולף גרבאו, הותקנו במרוצת 14 שנות פעילות בתחום 1,460 תאי קינון ייעודיים לסיסים ברחבי העיר פרנקפורט.

הקשר ההדוק בין אינגולף לבית אמנון האן, מייסד עמותת ידידי הסיסים, הניב מידע רב ערך שסייע בהתקנת עשרות תאי קינון לסיסים ברחבי העיר תל אביב-יפו שמספרם נכון להיום הנו 205.

בית כפרי יושן וטיפוסי בקפריסין, בן למעלה מ-100 שנה שגגו משמש משכן לסיסים (צילום: אמנון האן)

עד מהרה התברר שכמו ברוב המקומות בארץ ובאירופה, גם בקפריסין סובלים הסיסים ממצוקת קינון חריפה בעקבות תנופת השיפוצים העוברת בבתי רבים באי ועקב השימוש בטכנולוגיות הבנייה המודרניות החלקות והאטומות.

המקום ממנו הגיע הדיווח העיקרי על הירידה במספר הסיסים היה מחוז אראדיפו שבניין העירייה היפה שלו מוכר לישראלים רבים המגיעים למקום להינשא בנישואים אזרחיים. מחוז זה ידוע גם

ד"ר כריסטיאנה האופט וטינה סטיגרואלד משחררות סיסים ממרפסת הקליניקה בפרנקפורט (צילום: אווה ברנדל)

פרופ' יוסי לשם שקיבל בפרנקפורט את פרס שוברט היוקרתי על פעילותו בינלאומית הייחודית בתחום הצפרות, היה גם אורחו של אינגולף וביקר איתו בקליניקת הסיסים של כריסטיאנה.

יוסי חזר ארצה מלא רשמים והתפעלות.

עם העלייה החדה במודעות הציבורית בארץ אל הסיסים ואל מצוקתם, החלו בכל שנה להגיע אל בית החולים לחיות בר של הספארי ורשות הטבע והגנים יותר ויותר סיסים על ידי תושבים ערניים ונדרשה לכך היערכות ייעודית ויחודית. בסיועו של אמנון האן מעמותת ידידי הסיסים נרתמה ד"ר כריסטיאנה והעבירה לטובת הספארי חומר חיוני רב ומידע עדכני ביותר בכל הקשור בטיפול הנכון לגידול הסיסים, המזון לו הם זקוקים, התנאים הפיזיים המיוחדים בהם הם צריכים לגדול והיחס האנושי והחם להם הם זקוקים.

אחת המטפלות הראשיות בקליניקת הסיסים בפרנקפורט היא הגב' טינה סטיגרואלד שלפני 4 שנים ביקשה להגיע לישראל ולעבוד בהתנדבות בטיפול בסיסים בבית החולים לחיות בר של

בעיר פרנקפורט פועלת גם קליניקת הסיסים המפורסמת של הביולוגית ד"ר כריסטיאנה האופט.

קליניקה זו מטפלת בכל עונה במאות סיסים. חלקם בוגרים שהגיעו תשושים מהנדידה הארוכה והמייגעת של הטיסה ישירה משמי אפריקה וזקוקים להתאוששות ולחידוש כוחות, חלקם פצועים מפגיעות עקב התנגשויות בבניינים, אך רובם של המטופלים הם גוזלים צעירים שנפלים מקיניהם בשל מצוקת הקינון.

את עבודת הדוקטורט שלה עשתה כריסטיאנה על איחוי שברים בכנפי הסיסים והיא אף פיתחה שיטה ייחודית לשיקום כנפיים ע"י טיפולי השתלת נוצות ובכך מתאפשר להם להמשיך לפרוש כנפיהם ולעוף בטבעיות ובבטחה.

שמעה של קליניקת הסיסים פשטה בכל רחבי אירופה ובכל עונה מגיעים לקליניקת הסיסים בפרנקפורט כ-800 סיסים!

הקליניקה משמשת אבן שואבת לביולוגים חובבי ציפורים ובכל עונה עובדים בה כ-10 מתנדבים, סטודנטים לביולוגיה ובוגרי המגמה הביולוגית.

Ingolf Grabow הוא "איש הסיסים" של פרנקפורט, שקידם הצבת 1,460 תיבות קינון לסיסים בעירו בשיתוף עם NABU ארגון הצפרות המוביל בגרמניה (צילום: יוסי לשם)

הסיס, שאפסו סיכוייו לעוף ניצל תודות לעירנות משפחה אוהבת טבע והובא אל בית החולים לחיות בר. לאחר בדיקות מקיפות החליטה טינה שניתן בהחלט לשקם אותו ע"י ניתוח מתקדם להשתלת נוצות בשיטה שפותחה בקליניקה של ד"ר כריסטיאנה האופט בפרנקפורט. טינה פנתה לכריסטיאנה שאיתרה מבנק הנוצות שלה את הנוצות הנדרשות ואירגנה את משלוחן הבהול ארצה. לאחר ניתוח השתלה שארך שעתיים נבדק הסיס ושוחרר אל הטבע כשהוא ממריא במרץ רב. הניתוח המיוחד והצלחת הסיס התפרסמו בארץ ובעולם וזכה לסיקור גם במגזין של "גרינפיס".

הספארי ורשות הטבע והגנים. הגיעה והתאהבה. מאז, בסיוע קרן הדוכיפת ועמותת ידידי הסיסים הגיעה אלינו שוב ושוב וטיפלה בחום, במקצועיות ובהצלחה רבה בכל הסיסים שהובאו לטיפול. העונה האחרונה הייתה עונת שיא ומספר הסיסים שטופלו במקום נגיע לשיא חסר תקדים של 164 פרטים!

אמרנו: סיפור אהבה פרנקפורט - תל אביב.

באפריל 2015 הגיע אל בית החולים לחיות בר סיס בוגר שאיבד את יכולת התעופה עקב נוצות שבורות - 6 בכנף שמאל ו-1 בכנף ימין.

גוזלי סיסים בשלבי גדילה מתקדמים בקליניקת הסיסים בפרנקפורט (צילום: כריסטיאנה האופט)

12 | "מגדלי קינון" לסיסים, שילוב של שמירת טבע, ארכיטקטורה ומחקר

תאי הקינון של הסיסים במגדל הסיסים באוקספורד (צילום: יוסי לשם)

במטרה לתת מענה למצוקת הקינון החריפה אליה נקלעו הסיסים במרחבי הערים המתחדשות, הגדלות והמצטופפות בארץ ובעולם, עלה הצורך החיוני למציאת פתרון שיאפשר לסיסים להמשיך ולקנן במרחבים האורבאניים אליהם הם חוזרים בתחילת כל עונת אביב בכדי לקנן ולגדל את דור העתיד שלהם - אם ימצאו מקום לקנן בו כמובן.

חומרי הבניה המודרנית והאלמנטים החדשים החלקים והאטומים שאינם מאפשרים לסיסים להמשיך ולקנן במבנים החדשים והמודרניים הציבו בפני ידידי הסיסים אתגר למציאת פתרון הולם שיאפשר לסיסים להמשיך ולהתארח בערים, ולנו, תושבי העיר, להמשיך וליהנות מיופיים ומהתרומה שהם מעניקים לחיינו.

מסתבר שהפתרון לכך פשוט וקיים כבר מזה שנים רבות בדמות מבנה "מגדל סיסים".

מגדל הסיסים המפורסם בעולם האקדמיה נמצא במוזיאון המדע והטבע של אוניברסיטת אוקספורד בת מאות השנים. במרכז גג הרעפים של המוזיאון קיימים פתחי איוורור שאותם ניצלו הסיסים ונכנסו דרכם לקנן בתוך הגג.

כבר בשנת 1947 החל החוקר דיויד לאק לחקור במקום את הסיסים ובנה והתקין תאי קינון עבורם. כיום קיימים בגג זה 80 תאי קינון שנבנו עבור הסיסים והמקום משמש תחנת מחקר אקדמאית מפורסמת על הסיסים (ראו צילומים).

ראו קישורית לסרטון על סיסים באדיבות ד"ר אנדי גוסלר מארגון EWA:

<https://www.youtube.com/watch?v=0H68sLxBLOM>

עוד מתברר, ובאופן מפתיע ביותר, שעוד בימי המאה ה-15 פשט מנהג בקרב עשירי צפון איטליה לעסוק בבניית "מגדלי סיסים" בכדי לשכן בהם סיסים כסמל למעמדם הכלכלי ולהאדרת שמם בציבור. המגדל המפורסם ביותר נמצא בכפר אמיליה רומאנה שבצפון איטליה. בחלקו העליון של המגדל המרהיב הזה שולבו למעלה מ-120 תאי קינון לסיסים. מגדל סיסים זה עבר לאחרונה עבודות שימור מקיפות בסיוע חובבי הסיסים באיטליה. וכך עלה

בחזית המבנה המפורסם של ד"ר דוד לאק באוניברסיטת אוקספורד באנגליה, מגדל הסיסים. מימין ד"ר אנדי גוסלר מאוקספורד העוסק בנושא היום, ובמרכז עזאם אלואש שהרצה יחד עם יוסי לשם באוקספורד (צילום: יוסי לשם)

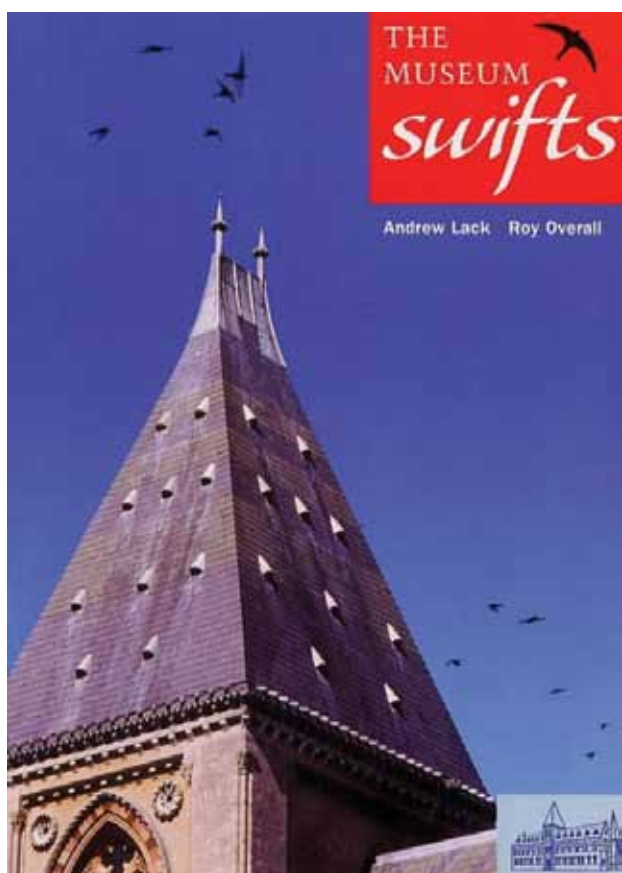

סיסים מעופפים מעל המגדל באוקספורד (צילום: דוד לאק)

הרעיון להקמת "מגדל הסיסים" שימוקם בשטח עירוני פתוח, או על גג מבנה בלב העיר שימש מושבת קינון לסיסים.

"מגדל הסיסים" הראשון של תל אביב הוקם ב-2010. הוא עוצב כפסל סביבתי ע"י האומן ראובן גבעתי ונבנה בשיתוף עמותת ידידי הסיסים. המגדל הכיל 12 תאי קינון מרווחים והוא הוצב בעזרת מנוף על גג מבנה חברת הפרסום "שמעוני פינקלשטיין ברקי" ברחוב רוטשילד 57 - לב שדרות רוטשילד. הרעיון זכה להדים חיוביים בארץ ובעולם ובשיתוף פעולה בין עמותת ידידי הסיסים לבין "מרכז הסיסים הבינלאומי" שבברלין נכתבו ההנחיות הרשמיות לבנית מגדלי סיסים. פרסום ההנחיות זכה להכרה ולתמיכה מאוניברסיטת תל אביב ומיד לאחר מכן הצטרפו מוסדות אקדמאיים נוספים רבים בארץ ובעולם.

מגדל הסיסים המפורסם באוקספורד בבנין מוזיאון המדע (שער חוברת)

מגדל הסיסים על גג הבניין של חברת הפרסום "שמעוני פינקלשטיין ברקי" המלווה בהתנדבות את עמותת ידידי הסיסים ברח' רוטשילד בתל אביב עם המעצב/פסל ראובן גבעתי (צילום: אמנון האן)

מגדל הסיסים השלישי הוקם בגבעתיים בשנת 2014 ונבנה כמעקה באורך של כ-20 מטרים על גגו השטוח של בית הספר "כצנלסון" שבו קיננו בעבר עשרות סיסים.

במהלך בניית המעקה שולבו 26 בלוקים חלולים, נקדחו פתחי כניסה מחלקו החיצוני של המעקה ונבנו כיסויים מוגנים מחלקו הפנימי בכדי לאפשר גישה קלה אל התאים לצורך מחקרים אקדמאיים בעתיד.

המיזם נעשה באישור ובעזרת עיריית גבעתיים וביה"ס כצנלסון ובסיוע קרן הדוכיפת.

מגדל הסיסים הראשון בעידן המודרני שלנו, אשר נבנה בהתאם להנחיות החדשות הוקם בקיימברידג' שבאנגליה בשנת 2011 והוא מכיל למעלה מ-100 תאי קינון. המבנה הוקם במימון הקרן העירונית לאמנות והוא הוכר כפסל סביבתי.

מגדל הסיסים השני ממוקם בפארק ציבורי בעיר וורשה בפולין וגם הוא מהווה פסל סביבתי מרהיב ומרשים (ראו צילום).

המגדל בוורשה נבחר במסגרת תחרות ארצית בין מכללות לעיצוב שאורגנה על ידי אגודת הצפרות בפולין ועל בסיס ההנחיות הרשמיות שנכתבו לבניית מגדלי סיסים.

המגדל עוצב ותוכנן ע"י "מנתול אדריכלים", הוקם בשנת 2011 והוא מכיל 90 תאי קינון לסיסים.

כנס הסיסים 2014 בקיימברידג' ליד מגדל הסיסים (צילום: אמנון האן)

מגדל הסיסים בוורשה, פולין (צילום: מנתול ארכיטקטס - ליליאנה קרזיקה, רפל פייזקו)

מגדל סיסים מהמאה ה-15 בכפר גוויליה שבמחוז אמיליה רומנה באיטליה (צילום: אולריך טיגס)

סיס בתעופה מעל מקור מיים לשתייה תוך כדי התעופה (צילום: מארק גייט)

שני סיסים בתעופה מטילים צל על קיר הקינון בהולנד (צילום: מארק גייט)

“מגדל הסיסים” הראשון בישראל לפני כחמישה עשורים - פרופ' אוריאל ספריאל

הרעיון של קופסאות קינון מאחורי חורים בקיר בא לי ממחקרו של דיוויד לאק באוקספורד, שבנה קופסאות קינון במגדל השעון של המוזיאון לטבע של אוקספורד, ואח"כ כתב ספר על מחקר זה בשם *swifts in the tower*. כשחזרתי לארץ אחרי הלימודים והפוסט דוק, הגעתי לבנין התנ"ך בו הייתה המחלקה לזואולוגיה באוניברסיטה העברית ברחוב יפו. השתמשתי בגג של הבנין, שהיה לו מעקה מקובל בעולם המוסלמי, שיש בו משולשים עם חורי הצצה מחרס, כך שהנשים על הגג יכולות להנות מהנוף מבלי שגברים יראו אותן. בניתי על הגג מחבוא מוצמד למעקה הנ"ל. שמתי כמדומני, שלוש או ארבע קופסאות קינון, שבגבן דלת זכוכית כך שהיושב במחבוא רואה מה קורה בקופסה והיות והמחבוא חשוך, הוא אינו נראה על ידי הסיס. כל זה בתקווה שסיסים ידגרו בקופסאות, וזה באמת קרה. נעשו שעות רבות של תצפיות ואיסופי גללים וקיא של הסיסים, ושמתי על זה תלמידת מחקר שלא סיימה ונעלמה. הנתונים שנאספו קיימים. כל זה היה בשנות השבעים של המאה הקודמת. מה שזכור לי מהתצפיות שלי הוא, שהגוזלים עושים הרבה תרגילי תעופה בקן, ובשלב המבוגרים מציצים החוצה, והקפיצה הגורלית מתרחשת לאחר הרבה התלבטויות. גם כן היה מפתיע לגלות בזיהוי מיני החרקים שרובם היו חרקי מים, והמקומות החשודים לשיחור המזון שלהם היו בריכת ממילא ובריכות שלמה, וייתכן גם מקווי מים הרבה יותר רחוקים. עד כמה שזכור לי התחלתי לרשום מועדי הופעה ראשונה של סיסים בשמי תל אביב בשנות החמישים. אגב, המעקה המחורר של בנין התנ"ך קיים עד היום.

“בניין התנ"ך” (בעבר, המחלקה לזואולוגיה של האוניברסיטה העברית, בצמוד לבית עיריית ירושלים) ובחלקו העליון משולשי החרס שהותקנו כקנייני סיסים ע"י פרופ' אוריאל ספריאל

13 | אתרי אינטרנט בנושא הסיסים, ומערכי שיעור

(1) האתר הבינלאומי הראשי בברלין (Common Swift Worldwide): <http://www.commonswift.org/>

(2) סיסי לונדון (Swift Conservation): <http://www.swift-conservation.org/>

(3) אנגליה (Action for Swifts): <http://actionforswifts.blogspot.co.il/>

(4) גרמניה - פרנקפורט: <http://www.nabu-frankfurt.de/>

(5) בית חולים לסיסים בפרנקפורט: <http://www.mauersegler.com/>

(6) פורטל הצפרות הישראלי: <http://www.birds.org.il/> (כולל מצלמות משידור ישיר מקן הסיסים)

(7) החברה להגנת הטבע: <http://www.teva.org.il/>

(8) הספארי ברמת גן, בית חולים לחיות בר: <http://www.wildlife-hospital.org.il/>

(9) עמותת ידידי הסיסים: <http://www.sisim.co.il/>

(10) המרכז לטיפול ציפורי הבר בחצר ובגינה: <http://www.yardbirds.org.il/>

(11) אתר משרד החינוך בנושא צפרות: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/MadaTechnologya/techniyot_yehudiot/birds1.htm

(12) מערכי שיעור בנושא סיס החומות ניתן לראות בפורטל הצפרות הישראלי (<http://www.birds.org.il/>)
ואתר המרכז לטיפול ציפורי הבר בחצר ובגינה (<http://www.yardbirds.org.il/>).

צילום: סיס במרדף אחר חרק, לפני לכידתו (צילום: אמיר בן דב)

החיבור בין המיבנים לשימור והסיסים השוכנים בהם, הוא הרכב מנצח (צילום: אליאס אלי)

הקמפיין הפרסומי של "שמעוני פינקלשטיין ברק" לקידום המודעות הציבורית לנושא הסיסים ולמצלמות הסיסים אונליין, זכה בפרס Effie בישראל ובמקום השני בתחרות הפרסום הבינלאומית היוקרתית LIA בלונדון ב-2011 (צילום: אמנון האן)

14 | Abstract

"...Yea, the stork in the heavens knoweth her appointed times; and the turtle dove and the swift and the crane observe the time of their coming..."

Jeremiah 8:7

The swifts are fast becoming a major issue in urban nature conservation. This booklet is for the use of schoolchildren, the public and soldiers in order to deepen their affinity for the swifts in particular, and nature in general.

Already in ancient times the Prophet Jeremiah regarded with awe the accuracy with which the migrating birds appeared in the skies of the Holy Land every year, and chose to mention the stork, the swift and the crane as the birds representative of this unique natural phenomenon. And indeed the swifts arrive back from Africa to their nesting sites in Israel year after year almost on the same date.

One could ask what is so special about the Common Swift that a special booklet has been produced in its honor when Israel has 540 bird species. Or why Lieut. Gen. Gadi Eizenkot, IDF Chief of General Staff, took off time to release a swift at the IDF Headquarters in Tel Aviv in the midst of the largest IDF training exercise ever, together with 12 of the General Staff Headquarters major generals. And if we are producing a booklet about an Israeli bird species, why this monotonously colored grey-black bird when the country is blessed with such colorful birds as the Hoopoe, its national bird, or the three species of multicolored bee-eaters.

The answer is simple: The Common Swifts manage to ignite the imagination of nature lovers and birdwatchers the world over because of their unique characteristics: • they are considered the best flyers in the wild and can reach speeds of 200 km/hr; • their young spend their first three years airborne without landing even once; • they eat, sleep and even mate while airborne; • the oldest breeding colony in the world is situated between the stones of the Western Wall in Jerusalem, the holiest site in the Jewish religion; • their chief food is aerial insects and so they are considered efficient and environment-friendly biological pest control agents; • their numbers have declined drastically.

But what has fascinated us more than anything is the swift's connection to human settlements - they breed in the towers of mosques, churches and many structures in Tel Aviv since the city was founded. Due to modern building styles, the number of available nesting sites has been reduced by half, and it is up to us to help this amazing bird that wheels above our cities hunting insects, such an important component of the urban scenery for many.

The swifts have brought about the forging of partnerships between many organizations committed to their conservation, as well as the education of a new generation of schoolchildren, and soldiers and citizens for whom urban nature is their window to the wild. The Common Swift has become a symbol of the importance of conservation in Tel Aviv's White City (a UNESCO World Heritage Site), Sarona, south Tel Aviv and additional cities in Israel. The swifts represent for all of us the special connection between the importance of preserving the country's heritage sites together with its fauna and flora that comprise one indivisible complex.

The following bodies have joined forces to protect the swifts: the Tel Aviv Municipality, the Society for the Protection of Nature in Israel's Hoopoe Foundation, the Friends of the Swift, the IDF's Nature Defense Forces, the Council for Conservation of Heritage Sites in Israel and the Israel Nature and Parks Authority.

We hope that in the coming years this unique project for swift conservation will be extended to all the cities in Israel, to twin cities overseas (such as Frankfurt A/M and others), so that we will be able to keep enjoying the swifts also nicknamed the "100 day birds" during the three months they spend breeding in Israel, the birds that are the symbol of freedom, flight and nature conservation.

The Swifts, the Symbol of Spring

The sight of the swifts flying at low altitude above the buildings of the big cities in Israel is a magnificent sight (Photo: Amir Ezer)

Ilan Goldshtein, Amnon Hahn, Yossi Leshem, Dan Alon, Guy Sali

לזכרו של יהודה דקל

יהודה דקל, יליד 1929, בן לראשוני הרצליה, לוחם פלמ"ח מהגדוד השלישי בחטיבת יפתח, חבר הכשרת הצופים דפנה וממקימי קיבוץ יראון בגליל. לחם במלחמות ישראל וסיים שרותו במילואים כסגן אלוף.

מג"ד שריון במלחמת יום הכיפורים.

בוגר מקווה ישראל ומוסמך למדעי החקלאות של האוניברסיטה העברית. איש המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית במשך שנים רבות. מבוני חבל לכיש, ממתכנני הנגב, ממפתחי חבל ירושלים, גוש עציון והבקעה, הוביל את פיתוח התעשייה והתיירות בהתיישבות, יזם הקמת מערכת מחקר ופיתוח חקלאיים ושימש כמנכ"ל המחלקה להתיישבות בשנים 1981-1989 שבהן ניצח על מפעל ההתיישבות הכפרית בארץ. כיהן כיו"ר הוועד המנהל של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל. מחבר הספר "מצודת כ"ח - רעות תחת אש", המתעד את קרבות נבי יושע במלחמת העצמאות, מקום בו נפלו רבים מרעיו. ממדליקי המשואות של יום העצמאות תשס"ו 2006, לכבוד מפתחי

הנגב והגליל. מייסד מוזיאון הרעות שבמצודת כ"ח בגליל.

יהודה דקל נפטר בינואר 2008 לאחר התמודדות אמיצה עם מחלה קשה.

המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ומשפחת דקל חברו יחד והקימו מפעל להנצחת שמו ומורשתו - "ספריית יהודה דקל".

מועצה לשימור
אתרי מורשת בישראל

גמנסיה הרצליה לפני הריסתה. בעקבות הרס הגמנסיה, לבניית גורד שחקים מודרני, הוקמה המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, והגמנסיה הפכה לסמלה של המועצה